Rbl. 1.—

LOOMINGU RAAMATUKOGU

Nr. 11

1958

HEIKKI LOUNAJA

Tema Majesteet

„LOOMINGU" RAAMATUKOGU
Nr. 11 (35) 1958

HEIKKI LOUNAJA

Tema Majesteet

JA TEISI NOVELLE NING JUTTE

SOOME KEELEST TÕLKINUD
H. LEPIK

AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS
TALLINN

HEIKKI LOUNAJA

Heikki Lounaja on tänapäeva soome kirjanduse üks andekamaid esindajaid.

H. Lounaja on sündinud 12. aprillil 1912. a. Põhja-Savos. Keskkooli lõpetas ta 1929., metsanduskooli 1939. a. Sellest ajast peale on ta töötanud metsatehnikuna Põhja-Soomes, eriti Lapimaal ja Kainuus. Praegu elab kirjanik Oulus.

Oma kirjanduslikku tegevust alustas ta 1950. a. metsatöö- ja parvetusromaaniga «Mööda kaldateed». Teos äratas ilmumisel oma värskuse ja kirkusega arvustajate tähelepanu. Sama aineala käsitleb ka tema järgmine romaan «Parv möödub külast» (1951), mis sai riikliku preemia ja millest on ilmunud neli trükki. Novellikogumik «Maatamees», mille põhjal on tehtud ka käesolev valimik, ilmus 1952. a. Romaan «Peitunud jäljed» (1954) on kolkaküla kujutus ajavahemikust 1918—1939. Järgmine romaan «Kured lendavad tagasi» (1955) kirjeldab sõjast saabuvate metsatööliste ja parvepoiste asumist rahuaegsele tööle ja sellega seotud raskusi. Lounaja viimane seniilmunud romaan kannab nimetust «Jäätunud teed» (1956).

Heikki Lounajal on kaasaegses soome kirjanduses kindel koht. Ta tunneb hästi kujutatavat ümbrust, inimesi ja olusid. Tema keel on värske, rahvalikult tüse, rikas ja värvikas. Lounaja teostes on tähtis koht huumoril. Ta lähtub soome lihtrahva elu kujutamise parimate saavutuste (I. Kianto, F. E. Sillanpää, P. Haanpää) aluspõhjalt ja temast on saanud selle aineala uuendaja ning lõanemaade elu tähelepandavaim kirjeldaja.

TEMA MAJESTEET

Kroonupops Teppo Moilanen ehk Tema Majesteet — selle nime all tunti teda rohkem — valitses oma väikest riiki Takamaa lagendikest ida poole, õige pika ja vaevalise vahemaa taga, kohal, mida mingil põhjusel oli hakatud nimetama Taevapingiks.

Popsitalu oli vana, kaunis kenake koht, kunagi isadelt päritud. Krunt oli üsna asjaline, ka põldu oli endiste peremeeste ajal olnud tubli tükk, kuid too Teppost poeg oli kadunute uhkuse lasknud võssa kasvada, sest igaühest ei ole maakirvevarre hoidjat ja juba ühe põlvkonna jooksul võib suguvõsa sohu sattuda. Taevapingi praegune peremees oli igatahes hoopis teist sorti mees kui kõige lähem eelkäija, oli laiskvorst, vimkasid täis, jah, mees oli täielik seanaha-vedaja. Ta lõi kadunute sõõrumaadele käega, rehmas käega ja laskis pika peeru, — suvel käis kalal, sügise lühikesed päevad hulkus maha püünisepaeltega, jõulu eel aga läks lauavabrikusse päevatööle. Teppo iseloomulaadile oli nimelt omane see, et teda kunagi ei olnud nähtud tükitööl, veel vähem siis tõsise palgilõikuse juures, vaid ta oskas alati välja nuuskida kergemad otsad. Kuid teisest küljest — eks sinnagi oli mehi vaja, sealgi pidi keegi olema talitamas, — veomehed möirgasid patusel kombel, kui ei kohanud jõeäärsel teel inimest, kui mitte midagi muud tegemas, siis vähemalt seismas, konks õlal. Ja too Taevapingi Teppo oli päris vabatahtlik mees säherduse ameti peale. Lonkis oma konksuga pikal teesirgel, kraapis roobast kusagil käänukohal ja vahtis oma musta habeme vahelt välja või küttis metsatööliste osmiku juures tõtlikult sauna, kandis kokkadele puid ja vett või käristas jõe ääres varjulises kohas, läkiläki üle silmade libisenud, plärujunn suunurgast ripnemas, rasket und magada...

Kuid igal kevadel, suve hakatusel, tavaliselt juba Jaanide suurpäeva eelsel nädalal, virutas Teppo läbi laante Taevapingi poole. Ja siin väänas ta pärast söömist ja liigselt nurisemata end jalamaid ahju peale siruli ja lesis seal päevi, isegi nädalaid, kuni sääsed ta üles ajasid. Uniste silmadega ronis ta maha, lontsis õue, jäi sinna seisma, juuksed nagu hobuselakk, napsas kõrva tagant täi kinni, haigutas ja ringutas. Oli suvi, kalapüügi aeg... Seejärel oli varsti sügiski, paelte ülesseadmine ja jooksmine metsasaagi sabas, kuni metsatöö kutsus... Säärane oli olnud eluringkäik Taevapingi pojal, — säärane, jah, temal; igaühel meist on oma ringkäik, seesama päevade venimine, ühel niisugune, teisel naasugune.

Teppo oli juba ammugi naise võtnud, õigupoolest väga varakult. Eluseltsiline oli Hossast, üks Hossa-Juuso tütardest, — sihuke, missuguseks ta just oli loodud. Igatahes oli ta masajalgne, lühel-

dane, töntsakas ja tasase olemisega naisterahvas. Vaikiv nagu sukk — ennekõike just niisugusena oli Teppo oma kaasat tundma õppinud. Lühiühendus, oli keegi reisimees pärast Teppo hütis käimist asja valgustanud.

Aga moorina oli see Hildu tubli olnud ja toonud Teppole otsekui, noh, nagu möödaminnes — muude askelduste vaheajal — terve tosina punnsilmalisi inimesehakatisi, kuni tal viimaks oli hing täis saanud ja ta oli pannud oma kõrvalharrastusele lõplikult punkti, — jah, oli tõepoolest ahtraks jäänud. Algul Teppo pani seda väga imeks, kuid oskas lõpuks asja heaks kiita, sest olijaid oli siin Taevapingil juba tarvilikul määral.

Nõndaks. Kaugel oli Taevapink inimeste seltskonnast. Aga igal juhul ja ometi tunnistati ka see muu rahva hulka kuuluvaks, tunti ju isegi koha nime, meest ennast ja mõningaid teisigi sellest isevärki pesakonnast. Kuskil seal see asub, suurte soode taga, metsade keskel, vanakurja asupaigas, — jah, eks vanakurjast ole nimigi: see asub seal juba otsekui taevale lähemal. Seal elutseb keegi Teppo Moilanen oma pataljoniga — kui mitu suud tal on söömas? Püüti meelde tuletada: siis ja siis, selle pika kirikhärra ajal oli tal paar söögiinõudjat kaasas, kui ta neid ristimisele viis — või oli see lugemiskatsumisele? Tolle talve järel, millal Raabe metsaühing metsa laskis lõigata, jälle kaks, ja ikka paarikaupa, kuigi paarid olid alati erineva pikkusega ja nähtavasti erineva vanusegagi — iseäraliku välimusega pikajuukselised metsalised, jõngermannid, metsaloomad... Kurat neid oskab üles arvata!

Teppot oli harva näha külades, kuid seda sagedamini metsatööliste juures. Siin ta köhmitses järjekindlalt igal talvel ja siin sai ta ka oma uue nime, tolle parema ja tuntuma.

See juhtus Takkula raielangil.

Teppo oli metsatööde kontoris palka saamas. Kassapidajaks oli keegi ametist lahtilastud politseiametnik rootslaste aladelt, rootsi kadakas, nagu ta oli, ja see püüdis alati olla suur naljahammas, niisama suur või suuremgi kui Teppo ise. Palus Teppot palgalehele nime alla kirjutada, lugedes ise samal ajal raha lauale.

«Küllap minusugune mees sihukese kasetohukimbu eest juba oma nime maalib,» lausus Teppo. Ja nõnda võttis ta sule ning vedas paberile oma nimetähed, suure T ja suure M-i, — oma nime täielikult välja kirjutada ta ei osanud.

«Tee ja Emm,» venitas kirjutajahärra. «Mis kuradi Tee ja Emm, mis saatana Tema Majesteet sa oled? Kirjuta nimi õieti!»

Teppo maigutas ainult suud.

«No ole siis majesteet!» käratas kirjutaja. «Aga ütlen ainult, et isevärki majesteet oled.»

Tolle juhtumi järel tuli Teppo Moilasel kandagi oma uut nime — Tema Majesteet. «Tema Majesteet tuleb,» oli metsameestel kombeks ütelda, karates samas püsti ja nuusates ninad tühjaks, kui Teppot nähti oma seljakotiga osmiku õuele lonkivat. Ja juhtus, et keegi kraps sõjakoolis käinud mees kamandab «tähelepanu» ja annab raporti, kusjuures metsamehed on jäigas valvelseisakus. Tööjuhatajagi võis hommikuti käsutada: «Eks Tema Majesteet lähe jälle sinna Vilistava lagendiku käändude peale kõbima.» Aga mis Teppol sellest, ta vaid irvitas oma musta habeme seest vastu ja vedas palgapäeval palgalehele alla uhked pookstavid — suure T ja suure M-i ning kõneles ise sealjuures; «Tee

ja Emm, see tähendab Tema Majesteet, — kas kirjutaja kui uus mees teab seda?»

Juhtus nõnda, et Teppo vantsis järgmisel kevadel palgiparvetuselt Taevapingi poole pisut väsinuna, näljasena ja isegi tigedana. Imelikult pingeline õhkkond valitses kodulossi umbses toas. Teppo oli nagu teadmatult lasknud sinna tekkida niisuguse õhurõhu, et oli nagu äikese tulekul, mis teeb elusolevused elektriseerituks, pingeletõmbunuks ja rahutuks. Nagu kogemata kombel oli ta õpetanud kodused endale mingisugust vaikset lugupidamist avaldama, millest ta mõnu tundis. Nii ei kostnud ka praegu hiirepiuksatustki, kui ta toas pingile pikali viskas ja sealt enese pärast kohvijoomist ahjuvirusele vinnas. Aga niipea kui ta õhtupoolikul õue piirkonnast natukenegi eemaldus, täitus ruum jälle ühe silmapilguga kära ja mölluga.

Kõige imelikum oli see, et ka Hildu suhtumine oma elukaaslasse oli viimase aastakümne jooksul kohutavalt muutunud. Võib arvata, et kunagi oli olnud udusulgne aeg, millal ta oli oma teenistuskoha aidalakas sosistanud töölt tuleva Teppo kõrva õrnatundelisi sõnu, hüüdnud vähemalt sinaks. Kuid nüüd oli ta viimase aastakümne jooksul hoopis muutunud, kuna ta ka muidu oli säärane «lühiühendus». Aastate veeredes oli Teppost saanud kõnetamisel nagu iseenesest Moilanen ja t e i e. Ja mingil kombel see kõrvetas Teppot, vahel tegi nalja ja mõnikord ajas otse nutma... Aga mis sest lõpuks ikka, sihuke huumorimees nagu ta oli.

Nõnda sirutas Teppo oma väsinud kere ahjuvirusele maha ja jäi magama. Õhtuvidevikus ajas Hildu ta üles, prääksudes:

«Moilanen, Moilanen, tõuse üles, puder juba valmis!»

Teppo kargas istukile, põrnitses tükk aega omaette, juuksed nagu hobuselakk, haigutas, laskis õhku pükstesse ja ennast uuesti istuma seades asus pudrukausi äärde. Moilanen, Moilanen, tagus ta teadvuses eide äsjane hõige. Mis Moilanen tema on...? Kas vanamoor ei tea...? Mnjah, kust siis ikka, kuidas see siiamaale... Peab valgustama.

«Mis Moilanen mina olen, äh?» urises ta, suu putru täis. «Mina olen Tee Emm. Kas su pea võtab seda, lühiühendus? Tee Emm, see tähendab: Tema Majesteet.»

Hildu pööritas silmamune ja tatsas siis midagi endale nina alla pomisedes lauda poole. Aga igatahes läks nii, et Taevapingilgi «Moilanen» jäi mis jäigi ära ja asemele astus «Tema Majesteet».

Mis siis sellest, nimi nagu nimi ikka. Uued nimed said aegamööda ka Teppo lapsed. Sest see ei kõlvanud, et majesteedi poegadel olid niisugused nimed, nagu paljas Aatu või Iisakki, tütardel jälle paljas Tiltu või Liisukka. Romantiline rahvas, endised tsaari alamad, ei seedinud seda. Nõnda siis hakati sedamööda, kuidas Teppo pesakond hakkas valguma kõrveküladesse, rääkima prints Aatust ja printsess Tiltust. Kõiges selles oli juba mingisugune mõruvõitu kõlapind, mida vaevalt too politseiametnikust kassapidajagi oli Moilase Teppot aadliseisusesse tõstes silmas pidanud. Kuid selle tagajärgede kandmine oli juba uue põlvkonna asi ja seega siis lugu omaette.

TUISKAB

On süngeim kesktalv, nagu seda võivad pakkuda jaanuaripäevad. Kõrvenurk ähib tugevates lumemähkmetes, — pole ammu olnud selleväärilisi pakaseilmu, on vaid üksainus lumemöll. Tuiskab ühtejärge.

Hiisipuro ülemjooksul hingitseb metsatööliste asula. Raieosmik mäeveerul kössitab peaaegu räästast saadik lumehangedes. See kunagi parvepoistele peavarjuks ettenähtud hütt on nüüd vana ja hõre, tuul puhub vuhinal läbi seinte. Tosin mehi — kes ja mis nad on, kes seda teab, endisi pole ühtegi, kõik on sõjavoolust siia paisatud — mängib kaarte ja vannub, lõikavalt, iseäralikke sõnu tarvitades. Ootavad tuisu vaikimist, sest kes kurat sinna rämpsu ilma kätte läheb, — küll päike ükskord välja tuleb . . . Hämaras, viledas ning külmas parvepoistetoas pilgub ööd ja päevad läbi tattninalambi silm.

Korhose Kusti, töödejuhataja, vannub samuti. Ta on selle õilsa ameti kätte õppinud juba ammu, aga alles neil päevil oli ta tulnud arusaamisele, et hakkaja mees võib niisugusest sõnaviljelemisest välja arendada kunsti. Ja nõnda on ta üha kasvava vaimustusega kuulatanud töömeeste toast läbi seina kostvaid järske lausejuppe, kirumist ja käratusi, mis olid sõjatandreilt kaasa toodud, ja need uued, võluvad sõnad on ta osanud hoolikalt meelde jätta.

Ta kordab neid sõnu oma toas üksinda istudes ja tähtsat arveraamatut sirvides. Niisugune harrastus — isevärki sõnade kordamine — annab isegi mõnesugust troosti ja meelelahutust. Ja nõnda ta pobiseb omaette ning tema habemikul näol koidab varsti mahlakas muhelusegrimass: nendesamade lihvitud sõnadega ja väikeste lausejuppidega ta veel põrutab kord, — kunagi kuskil sobivas kohas ja olukorras jaoskonnaülema enda kuuldes. Oleks kord ka sel kuulsal suurvandujal midagi alla neelata . . .

Ja ümmargune vats naerust vabisemas, kordab Korhonen üha uuesti neid ebaharilikke sõnu, mida ta on jõudnud selgeks õppida lugupidamistväärivalt pika rodu. Ta kordab need jälle algusest peale läbi ja ühtegi viga ei tule sisse. Korhonen on saanud oma õppetüki korrapealt pähe, nagu seda suudab loomult andekas õpilane.

Baraki perenaine, Selkoskylä usklik vanapiiga, on kuulnud töödejuhataja toast imelikku pominat ja ta praotab ettevaatlikult supiluuki. Mida ta näeb! Korhonen, vana ja hea, mõistlik Korhonen istub üksipäini laua taga, kõkutab naerda ja pillub suust hirmsat sõnasolki nagu köit. Korhonen on hulluks läinud . . . Perenaine, nii pargitud kui ta ka on, lööb käed kokku ja patsatab tagumikule. Taevased väed! Ta on minestusse langemas.

Väljas tuiskab . . .

Samal ajal Korhonen pudistab: «. . . Kärr, kärr . . . põmm, põmm, siin vilistab . . .!» Need olid jälle uued. Korhonen lööb nagu nende sõnade pähetagumiseks rusikaga endale vastu otsaesist, tõuseb ja läheb uksele. Küll aga puhub! — ukse tahtis käest lahti kiskuda. Nõndaks, «siin vilistab, oh tulejuhataja». Põmm, põmm, kärr, kärr, jumala vits . . . oh kurat sihukest sitast ilma! Korhonen lööb ukse kinni, läheb oma karukoopasse ja viskab narile pikali.

Ta pistab rusika peaaluseks ja pingutab mõtteid. Kuid mõtteniidi-viht oli niisama segi nagu ilmgi, — sellel ei paista algust ega lõppu. Üksainus tuisk vaid . . . Ja kõik on ilma, sihukese sitase ilma süü . . . Ei, kõik on lõpuks *sõja*, selle hiljutise möllu süü.

Teistmoodi oli varem. Teistmoodi, jumala vits, oli ennevanasti. Siis ilmu ei kardetud. Olgu tuisk või pakane, ikka . . . Tont võtku, ta mäletab ka toda Hossa-talve, millal rahmeldati seal Hiisivaaral. Siis oli *pakane*. Sülg ja isegi piss langesid maha jääpurikatena ja kõige paremal päevadel jäätusid *sõnadki*. Kuid sellest hoolimata ei pandud tol ajal ilmu mikski, ei tulnud meeldegi. Ikka mindi, alati, sadagu siis lund või paistku päike, ja puud langesid nii mis paukus.

Korhose Kusti õngitseb taskust piibu välja ja teeb suitsu.

Tõepoolest, enne oli teistmoodi. Ja siis ei olnud puudust mitte meestest, vaid puudus oli tööst. Tuli head nägu näidata, enne kui mõnele tööotsale näpu külge sai pista. Ja tasuga ei irisetud . . . Mehi venis alatasa juurde nagu köit. Kui üks lahkus, tormas teine ukse peal vastu. Ja tookord ei pidanud raielank paari kuudki vastu. Aga mis nüüd on! On ainult sihuke käkerdus, mingi tuhandetihumeetriline propsivirn, ja raielangil on töötatud juba sügisest, ei, suvest peale. Mõnisada kantmeetrit vastvalminud materjali. Kärr-kärr, põmm, see on ennekuulmatu!

Kusti ohkab ja tõuseb, läheb supiluugi juurde ja põrutab sõrmenukkidega vastu lauda.

«Taari,» käratab ta.

Joogikruus ilmub luugile hämmastavalt kähku ja tooja silmad hiilgavad. Mis asi see perenaist peaks vaevama, et ta niimoodi põrnitseb? mõtleb Kusti juues. Siis lööb ta luugi kinni ja paneb piipu. Mõtleb . . .

See paneb kõige rohkem mõtlema, et mis seal kontoris temast ja tema Hiisipurost praegu arvatakse. Ettekanded on mitme nädala jooksul sinna saadetud peaaegu ühtede ja samade arvudega: niija niipalju mehi, nii- ja niipalju tihumeetreid. Need arvud on tolknenud peaaegu kuu otsa samal punktil nagu jäätunud kraadiklaas. Kas sellepärast võtsid talt ka Ivatsu, kassapidaja, ära, et taipasid, nagu poleks niisugusel närusel raielangil kirjameest vajagi?

Korhonen loeb jälle üles pika rodu ebaharilikke, veetlevaid sõnu, loeb vaimustuse ja hardumusega. See rahustab. Siis viskab ta uuesti narile.

Mis siis on juhtunud? Mis on pööranud maailma pea peale? Miks ei lähe töö nii nagu vanasti? Miks metsatöömees tõrgub, miks sülgab silmade ees, kui teda parandada püüad? Kuhu on kadunud tööjõudlus ja distsipliin? Ja kus on mehe au?

Miks peetakse küimapüha ja magatakse, kui taevas natukegi tilgub? Mis on juhtunud?

Sõda, on vastus valmis.

Kuid Korhonen ei oska seda lõpuks ikka võtta tõe pähe. Mis see sõda siia kuulub...? Sõda oli sõda, metsatöö metsatöö... Sõda oli tuisanud ka üle laanemaade nagu tuulispask, raksunud ja paukunud, tõstnud nagu terve maailma pilvedesse. Korhonengi oli oma metsapõue kuulnud ta tulemiskohinat, ja tookordses metsatööasulas — samasuguses nagu praegune — oli tulnud töö korrapealt lõpetada. Oldi sunnitud lõpetama, sest mehed olid ära viidud — kes teab kuhu. Ta ise oli rännanud koos evakueeritute salkadega kaugele rannikule, kuhu suurtükkide mürin ei ulatunud, — ühes karjas vanaeitede, laste ja loomadega. Lõpupoole oli sõjakohinast olnud üht-teist ka seal tunda, lennukid põrisenud, sildu ja majasid õhku lennanud... Siis mõne kuu pärast olid sõjad sõditud, nagu öeldi, ja oli lubatud kodukanti tagasi minna, nagu oli kuulda. Seejärel kutsuti ta suvel metsaühingu kontorisse ja kästi Hiisipuro raielangil poolelijäänud tööd uuesti alustada, nagu poleks midagi erilist juhtunudki.

Suve oli ta maha luusinud Hiisipuro ümbruses, parandanud mahti saades osmikut, kohendanud mööda minnes mõnd mahavajunud propsiriita, oodanud tagasitulijaid, kel oli sundus olnud sõjatööle minna. Tema imestus oli suur, kui mitte kedagi nähtavale ei ilmunud... Alles suve lõpupoole luukas kohale esimene mees. Oli tuttav, keegi saunamees. Lonkas ja vandus, aga mäletas veel naljaheitmisekunstigi, kui küsis sedasama metsatükki, kust ta sinna suurele raielangile oli viidud, nagu ta ütles. Mis siis ikka, seal see tükk on, sõnas Korhonen. Tasub uuesti peale hakata. Ja mees hakkas.

Aga kus on kõik teised...? Korhonen jäi osmiku õuele seisma ja sihtis kaldaäärse tee suunas. Vahtis päevad otsa ja voolis keppi või tõmbas aknast teele põrnitsedes piipu. Keda ootad? uudishimutses saunamees, Hiisipuro ainuke raietööline. Kas ootad seda või seda...? Ilmaasjata ootad, ei see tule, — sai lõpparve seal... Ja mees lompas oma metsatüki poole, nägu kortsuline, vaigune pluus läikimas nagu raudne soomusrüü. Minnes põristas naerda...

Suvi läheb. Sügis tuleb, tuuline ja tige. Lumi tuleb maha... Siis ühel päeval sammub langile salk mehi. Kes nad peaksid olema...? On isevärki. Korhonen uurib neid — nad on töölisteruumis — salaja läbi seinaprao. Heidavad oma seljakotid prantsatades narile, seavad end sisse. On imelikes rõivais, pooleldi sõduri-, pooleldi tsiviilriietuses. Küsivad barakiperenaiselt ohvitsere.

«Mis-ee?» kogeleb perenaine.

«Kus ohved on?»

Supikeetja jõllitab töntsilt, ei vasta midagi. Mehed hirnuvad naerda, keegi asub tõlkima:

«Kus on töödejuhataja, ülemus, kümnik, kes ta niisugune on? Kas on osmikus?»

Pudrupaja segaja nokutab peaga barakikontori poole.

Korhonen jõuab panna piibu põlema ja tõsta arveraamatu ette, enne kui mehed ruumi sisse tulevad. Tervitavad, võtavad istet. Hetk vaikust.

«Oleme täiendus,» uratab siis keegi ükskõikselt.

Korhonen ei taipa kohe. Kimbatuses pakub ta tubakat. Puterdab midagi rääkida. Või nii, jaa-ah, mis siis ikka...

«Või on täiskoosseis olemas?» küsib teine, mispeale kõik naeravad. Juba jagab ka Korhose pea, temagi naeratab.

«Mitte päriselt... on ainult üks mees, seegi napakas ja lonkab. Ah täiendus...»

Suitsetatakse.

«Kustkandi mehi?» põriseb Korhonen pärast hetkelist vaikust oma vanal viisil, mida ta ammust aega on kasutanud mehi tööle võttes.

Mehed vilksavad üksteisele otsa vaadata, on sünged, tõsised.

«Mitmest kohast...» põmatab keegi pärast vaikust, ja ühe teise suunurk tõmbleb, aga Korhonen ei pane seda tähele. Ta on segaduses, ei julge pead tõsta, vahib põrandaprakku. See on imelik... On tõsi taga või nali? Küllap vist tõsi... Tolle mehe häälerõhus tundus mingit trotsi, Korhonen ei söanda seda naljaks pöörata. Kurat, käratab ta siiski mõttes, ei kärata aga kuuldavalt. Punastab, kuid hämaruses ei märka seda keegi. Mis, kas nad ei mõista, vaigunäod, et tema on Kusti Korhonen? Õpivad veel tundma, ja ka seda, kust nad pärit on...

«Mnjaa, muudkui tööd näljaseile,» kõneleb ta siis hetkelise vaikimise järel ja samuti tõsisema hääletooniga. «Täiendust on vaja.»

«Kui suur tasu?» päritakse kohe.

Tasu... Vaata saatanaid, imestab Korhonen. Või kohe tasu kallal tingima, hea kui tööd saavad, va hulkurid. Kuid tuleb sellegi vastata, küsimus on selgesti esitatud. Teistsugune on hääletoon ka palga järele pärimise puhul, teisekõlaline kui enne sõda. Ta nimetab keskmise tasu. Metsatüki järele ka tasu.

Möödunud sügisest saadik on tõusnud, möönavad mehed. Teevad luba küsimata laual seisvast tubakakarbist suitsu, mõtlevad järele ja piiluvad üksteisele silma. Mis arvad, kas võtame käsiraha sellest julgestusüksusest või astume edasi?

Jäävad siiski barakki ööbima ja hommikul minnaksegi terve rühmaga metsa. Korhonen vihub rivi ees käia, templikirves peos, näitab teed ja metsa. Mehed käivad järel ja porisevad omavahel, räägivad sõjast ja granaadiheitjast. Mis see niisugune kp-pesa on? arutab Korhonen, ja siis saab ta ühest jutujupist aru, et nüüd kõneldakse temast: see tulejuhataja on kõva poiss astuma, küllap vist noor, kuigi näeb vana välja. «Piimahabe,» pomiseb ta.

Võtavad siiski igaüks metsatüki. Korhonen kritseldab nimed raamatusse. Nõndaks, nimed olid olemas ja pealegi igal mehel, leidusid nimed ja kodukohadki, ähää, irvitab Korhonen mõttes, kuid kõvasti ei lausu midagi, on pahaselt vait... Hakka siin igaühega veel...

Sellest see siiski algab. Ühel päeval saabub mehi juurde, neid endisi, ja seal on juba ka keegi tuttav. Tehakse saetööd. Vahel rügatakse nagu hullud, vahel jälle kaob metsast kogu bande. Puhkavad, seletab keegi. On «puhkusel»...

Jumaluke, nii on see olnud kõik need nädalad. Ettekande arvud sellest ei tõuse. Ivatsu võeti ka ära. Ei Korhosel ole seal kirjutajat vaja, aitab ühestki ülemusest. Sihuke hädavares, kümme mee sada tihumeetrit ja pool aastat... Kärr, kärr, põmm!

Korhonen muutub oma mõtetest tusaseks, ta ohkab. Tõuseb viimaks üles ja läheb luugi juurde, lööb rusikaga vastu lauda.

«Taari,» käratab ta.

Kui ta on joonud, paneb ta piipu ja hakkab käima edasi-tagasi, käed selja taga. Mõtleb, aga mis see mõtleminegi aitab. Heidab

magama. Piip kolksatab lõdvast käest põrandale. Kusti Korhonen magab ja norskab, nii et seinad värisevad.
Väljas plaksub looja piits, sasib puid ja närib seinu. Tööliste-toas lätsuvad tukilehed. Tattnina pilgutab silma läbi öö...

Kui tuisk teist nädalat ühesuguse hooga edasi kestab, ei pea Korhonen enam vastu. Ei pea, kuigi tema sõnavarasse teatud aine-alal oli nende päevade jooksul juurde tulnud rohkem sõnu kui varem kümne aastaga. Kõigel on oma piir ja igal juhul on tema Kusti Korhonen, on, oma teadmise järgi. Jumaluke, seda ta on, on veelgi!
Ta läheb töölistetuppa, jääb ukse alla seisma, käed taskus. Köhatab, kuid kuskil ei pöördu ükski pea ega tõuse ükski tagumik. Lamp suitseb ja annab hämarale, kõledale toale nappi, tuhmi val-gust. Kamin õhkub punaselt, peaaegu nagu vihaselt, ja määrdunud jalanartsud ripuvad õrrel nagu pesutükid. Üks meestest norskab põhjapõdranahal, suu lahti ja juuksed sassis, paljad jalatallad vastu kamina hõõgust. Higist niisked ja nurkadest murdunud kaardid laksuvad. Jumala vits ja tuule vihin, kärr-kärr, põmm-põmm...!
Korhonen köhatab teist korda. Keegi, käsi üleval, vilksatab juhuslikult ukse poole vaadata, laksatab siis lehe lauale, ise see-juures üteldes: «...Siit vilistab valgusevööt, oh tulejuhataja... täistabamus, kurat, poisid...!»
Korhonen läheb kaardimängijate rühma juurde, jääb kumma-gil selgade taha seisma, — tema nägu on iseäralikult viltu tõmbu-nud, kahvatu.
«Siia need mürsud!» ütleb ta häälega, mis kriuksub nagu ukse-hing. Samal ajal sirutab ta käe välja.
Juba aetakse seljad sirgu, tõstetakse päid.
«Kas «veltu» tuleb ka mängu?» piniseb keegi õõnsa häälega.
«Tulen,» kiristab Korhonen, «aga mina teen kõigepealt töö ära.»
Seda öeldes on ta krahmanud kaardid oma pihku ja heitnud need, enne kui keegi oskab tema kavatsust isegi aimata, kamina hõõguvasse suhu.
On hetk vaikust.
«Saatanas, kas panid tähele, kui nobe mees!»
«Partisan.»
«Ootamatu rünnak...»
«...töökompanii tagalasse!»
Keegi aga hüppab üles ja läheb talle vastu, rusikad püsti.
«Veltveebel, velt-vee-bel!» Tema hääl väriseb viha pärast. Aga teine jookseb vahele.
«Mul on teised kaardid.»
«Siin majas ei mängita,» müristab Korhonen.
Ta seisab keset põrandat kindlalt ja vankumatult, ise puhkides, suured käed taskus, nägu valge nagu lõuend. Ta on ju siiski Kusti Korhonen, vana ja kuulus Kusti Korhonen, — toosama sealt Puras-joelt, kellele viiekesi kallale tuldi... Halb ja suure kasvuga mees, välgatab mõneski peas, ja kellelegi tuleb meelde nende oma velt-veebel, Harjase Antti, sealt sõjateedelt...
Keegi ei lausu midagi, kui Korhonen kanna peal ringi pöörab ja ära läheb. Aga silmapilgu pärast läheb «karukongi» uks lahti ja

mees astub sisse, astub teine ja kolmaski, tulevad kõik, kõik need kaardilööjad.
«Ehk loete tükid kokku, veltveebel,» sõnab esimene sissetulnud mees.
«On juba loetud,» teatab Korhonen.
«Arve.»
«Saab tehtud.»
Korhonen võtab paberi ja arvestab palga välja. Võtab allkirjad ja loeb pennid lauale. Õhtu jooksul uksed avanevad ja sulguvad aegajalt, teel rudiseb lumi. Korhonen jääb Hiisipurole ainult koka ja ühe saunamehega.
Jah, mehi läheb ja mehi tuleb, see on metsatööde piirkonna viis, otsustab Kusti Korhonen nädala lõpul, kui baraki poole astub jälle mehi terve tee laiuselt. Aga kord ja distsipliin peavad olema! Siia ei tulda vedelemiseks, — on olemas kaardimängu aeg ja pikk «pekitee» Hiisipurole. Ja mis nüüd tuisk või pakane, ei need tapa... Ei vedeldud ennegi, isegi halvema sopailmaga mitte.
Ometi on Kusti Korhonen nende päevade jooksul midagi uut õppinud, — siin ei mõelda nende mahlakate sõnade rodu, see on lõpuks teisejärguline küsimus —, vaid ta oli õppinud tundma mehise mehe, sõjas olnud mehe hinge liikumisteed. See hing lohises nendel aegadel madalal nagu rasked pilved, tuiskas ja puistas maha mida juhtus. Sel pidi laskma vabalt end pühkida ja tühjen-dada. Laskma sadada, kui vihm igatseb oma järjekorda, — ka vihm lõpeb kunagi ja taevas selgineb, pärast tormi on aga alati, nagu teada, päike ja ilus ilm.
Ja läks nõnda, et Kusti Korhonengi oskas mõne aja pärast pee-netundeliselt ja ilma liigse irisemiseta korraldada nii, et kaardi-löömine jäi vaid süütuks ajaviitemänguks ja töö metsatükkidel sai peaasjaks. Tuisud olid taganenud ja päikesetahk kõlkus jälle Kusti raielangi kohal. Rapordikõver kerkis aeglaselt, kuid kindlalt nagu elavhõbeda-viir «karukongi» aknapiidal kevadtalviste päevade pikenedes ja soojenedes.

ÜHT-TEIST KÕHN-ROOPEST

Kõhn-Roope oli täiesti erilaadne loodusfilosoof, mõtterikas mees. Niisugune iseloomujoon ja üleolek inimeses võib mõnikord olla sünnipärast laadi ja nii oli see silmanähtavalt Roope puhul, sest Roope oli olnud mõtleja mees juba põlvekõrgusena, — seda kuuldi temalt eneselt. Mis siis pani mehe mõtlema...? Elu ise. Ta ei saanud sinna midagi parata, et mõte keerleb...

Ja kui maailma rand ta ees avanes — ja see avanes juba varakult, — kerkis ta silmade ette ikka uusi ja uusi vaatevälju, mõtete juuri. Imeline on elu, iga selle silmapilk, iga selle nähtus. Mis see on, kust see on...? Too kleenukesevõitu, suure peaga mees mõõtis maailma randa kusagil seal vaatepiiri horisondil, mõõtis siinseal maailma teid ja radu, mõnede arvates iseäralikuna, kuid hirmutavalt hammustavana. Ta mõõtis maantee kruusast kalevit ja mõtles...

Too iseloomujoon temas oli niisiis sünnipärast laadi ning ta ei võinud sinna midagi parata, et ta filosoofia üha arenes ja avardus. Elu koolitas teda, elukool. Mõtlemist jätkus igal sammul, igal silmapilgul. Ja kui ta silm seletas taevas kuusirpi, Suurt Vankrit või midagi muud, võis ta joovastuses seisma jääda, lasta koti seljast maha ja unustada end tükiks ajaks istuma ja mõtlema. Ta vaatles taevanähtusi asjatundja silmadega. Linnutee on seal, seal aga Mars ja Jupiter. On seal praegu öö — või ehk päev? Nende elanikud teevad parajasti usinalt tööd — või puhkavad ja lõbutsevad, ülikülluses ümbritsetud? Mis seal tõepoolest siis on: kas auto müriseb maanteeliival ja tee tolmab, kas kukk laulab ülestõusmise ja magamaminemise ajal, kas maanteekraavid on seal laiemad kui meie planeedil...? Igal juhul: maailma on ka seal, niisamasugune tühisuse maailm, niisamasugused mured ja rõõmu-uperpallid, seesama maailm, ühest ja samast algainest universumis tekkinud. See on tema maailm.

Ka praegune moment oli hetk Kõhn-Roope elust, — ta elas oma elu «ringteel», nagu tal endal oli kombeks ütelda.

Kuu vaatas sealt, kust ta vaatama pidi — siiski ja tõenäoliselt kaunis kõrgelt — Navevaara laaneseljandikule, mis teatavasti asub Maal ehk Maa kamaral, siin tuntud planeedil. Kuid praegu oli kuu pilgus midagi pahatahtlikku ja peaaegu tigedat. Roope ei võtnud isegi vaevaks tema poole vaadata. Ja langes laisalt lund, suuri ja nurgelisi udusulgseid räitsakaid nagu mingeid jalarätte. Kuid siis äkki lakkas sadamast ja taevas oli pilvitu ning selge, — säärase «Kainuu Valguse» valgel on mõnus astuda! Ja nüüd on ka kuu tõsisem ning inimlikum, nagu seltsimehelikum.

Ümbruskonnas on laiad ja sügavad, künklikud laaneseljandikud. Miks too taevane vanahärra inimeste planeedi nii aukliku niker-

das...? Siin ei ole muud kui mäed ja orud, üles ja alla, tõus ja langus, — hm, arvas vist, et siin ühtsoodu liugu lastakse...? Tasast ja siledat maad oleks palju mõnusam käia, Inimesele meelepahaks muidugi, et oleks midagi, mille kallal vahel vaeva näha... Imelikult, imelikult on see plaanitsetud!

Aga tee — jalgrada lumes — vingerdas visalt kinkudest ja nõgudest hoolimata läbi laia ja asustamata põlismetsa. Ei, mäeküngastel võttis ta ainult hoogu ja sukeldus sealt sõgedalt laante lumistesse tunnelitesse või sattus õhinasse ja tõttas piki lainelist, määratut laugassoo selga, — lund siin polnud ju tuhisenud. Kõvakstallatud jalgrada, — kuidas jätkub inimsugu igasse kohta, isegi siia...? Rada viis idast läände või läänest itta, kuidapidi seda nüüd võtta. Ida poole viis see Navekairale...

Kõhn-Roope sammus jalgrajal, jõudes Navekairale üha lähemale — niisiis läänest itta, mitte aga vastupidi... Ta tõttas kuuvalgel ikka edasi ja edasi nagu mõni muinasjutu metshaldjas, vilksatades kord soosaarel, silmapilk hiljem nähtavale tulles mäeharjal, varsti aga ronides juba mööda palumaastiku konarlikku külge. Kõhn ja õõnuke olend, nelja jäsemega varustatud, millest alumised vahetasid aegajalt kohta, ühe sõnaga, käisid... Suunurgas suitses vilka, ja seljakott lõõtspilli-paun, tegi teekäijast nagu mingi kaheküürulise eluka.

Nõnda sammus Kõhn-Roope mahedas talveöös, mida valgustas taevane lamp, sammus Navekaira barakiühiskonna poole ja mõtles, mõtles pingutatult, sest ta oli sünnipärane mõtleja ja filosoof. Aga mingil põhjusel oli Roope praegu süngemas tujus kui harilikult ja seepärast tema peakoores iga mõte pikenes, läks okslikuks ja käänuliseks...

See koht planeedil, — jätkas ta oma endist mõtet — on tehtud nii künklikuks sellepärast, et kedagi Kõhn-Roopet vahetevahel päris tõsiselt pingutama panna. See on, jah, sellest, — ta peatus ja süütas kustunud pläru põlema. Seejärel mõte liikus edasi. Aga seal Marsi peal on teistmoodi, — Roope uskus peaaegu tõsiselt, eriti aga pisut vintis olles, et ta on mõne aja elanud Marsil. Seal on teistmoodi, parkett ja korkmatid igas kohas, ja kui õigel kombel hoogu võtta, võib kilomeetrite kaupa liugu lasta...

Hm, miks ei ole luba mõtelda, mida vaid...? See on hingele roog ja mõnu. Kes neid teab...? Ja teiseks, kes läheb vandega kinnitama...? Jutustavad ju teosoofid sedasama.

Valvakas kuu pani inimesepoja mida tahes mõtlema.

Aga samas jäi mõttemargapuule kinni üks teistest selgem mõte, — mõte, mis lõppude lõpuks oli kogu selle halva tuju algus ja põhjus.

Oli oldud Haisu raielangil, just tema nimelt, täna juba viiendat päeva. Kes teab, kuidas sinna oli sisse käänatud, küsitud alandlikult tööd või tegevust, ja saag oli tähelepanuärataval viisil kõlkunud seljapauna kandmete küljes. Tööd oli lubatud, näidatud metsa ja mõõdetud isegi kätte tükk rohelist ja hõredat, risust võpsikut. Nimi oli pandud kirja, päritud järele kodukihelkonnad, naisevõtud ja poissmehepõlved. Mis seal's ikka, ainult ei olnud saanud kiirusest kinni pidada, oli vaid vaadatud, harjutud ja tutvutud, — õhtuti nurumise peale pilli mängitud, löödud vahepeal kaarte ja meenutatud sõdades käimist... Nii ilmub neljandal õhtul barakikontorist äkki ja aimamatult ning

oma külaskäigust sõnagi ette lausumata tööliste tuppa Kusti Korhonen ise, jääb sinna viivuks seisma, juuksed nagu hobuselakk, ja põrnitseb, — kuigi tukilehed olid istumise all kindlas kohas, — põrnitseb, kähvab siis: «Sina, Roope, võta jalad selga ja kao siit minema, õuemoosekanti siin vaja ei ole.» Ütleb nii, pöördub ümber ja lahkub. «Mis seal's ikka, võib ka ära kolida,» oli Roope toibudes sõnanud, kuid mornitsenud siiski kogu öö otsa, mornitsenud ja mõtelnud. Ka siin oleks olnud harimist vaja, kuid jäägu pealegi... Viimaks oli ta magama jäänud, maganud nii kaugele hommikusse välja, et töölised olid juba metsa läinud. Aga enne lahkumist oli ta astunud sisse barakikööki, naerutanud seal tütarlast ja lausunud: «Kui reisimehe seljakotti midagi suupärast leidub, annab Roope kohe ühe oma kõige parema kontserdi.» Ja oli leidunudki ning Roope oli mänginud läbi kõik temale tuntud valsid ja marsid, masurkad ja polkad, ja lahkumiskontsert oli kostnud ka sinna «karukambrisse», kuid selle uksed ei avanenud... Nõnda oli Roope pakkinud oma pauna ning asunud teele.

Nõndaks...

Ja asi sellega. Roope seisatas ja keeras endale vilka. Kuu rändas mööda oma taevateed ja mitte enam pahatahtlikuna ja tigedana, vaid teekaaslasena. Roopegi tõttas silmapilgu pärast mööda künklikku maapealset teerada edasi, pahvides vilkast vägevat suitsu, ja tema vari rändas pikana, õõnukesena, kaheküürulisena tema kõrval. Mõlemad rändasid samas suunas, Navekaira poole, läänest itta, mitte aga vastupidi.

Roope arutas ikka veel hiljutist, eileõhtust barakist minemakihutamist. Ja see urgitses ning kõrvetas mingil kombel tema südant, ei andnud rahu, tekitas meelepaha ning äratas häbitunnet. Kuigi ta Korhost, va punnmagu, juba endisest ajast tundis... Jah, too oskas kord ennevanasti olla alandlik mees, kui palgiparv Kiemurajoel tahtis kinni jäätuda ja mehi ei olnud isegi täit tosinat. Aga ei tema nüüd enam neid vanu aegu mäleta, ja pole tarvis... Nooh, oskad aga...! Ajada barakist endine parvepoiss minema nagu mõni hulkuv koer!

Roope vehkis selle peale mõeldes ägedamini käia.

See torkis teda siiski kõige rohkem, et tal oli tühi tasku, oli olnud Haisule tulles ja oli praegugi. Võimalusi hiilgavaks teenistuseks oli olnud küllalt... Pealegi tundus Pikk-Kemppaisel olevat rohkem krabisevat kui harilikult. Too õhtune pokker oli olnud juba lugupidamist vääarival hakatusel, kui Kusti Korhonen niisugused teenimisplaanid tühjaks tegi. Roope võtab kätte ja lähebki minema, kuna õuemoosekant oli üleliigne...

Kõige selle eest tuleb mingil moel kätte maksta...

Ja kui see oli otsustatud, jäi Roope seisma ning pani kustunud vilka põlema. Põlev tikk valgustas hetkeks tema habemetüükaisse peitunud nägu, mis praegusel momendil oli aimatavalt viltu kiskunud. Siis jätkas ta teekonda ja mõtles edasi. Nõnda... Mis see Korhonengi oma mõistusele võib ette heita, kui looja ei ole talle rohkemat andnud. Kui ta oleks osanud kaugemale ette näha, ennekõike aga, kui tal oleks olnud kannatust, oleks ta võinud Roopestki saada kaunis tubli saemehe. Aga kui nii läks... Kuid mis sellest enam, ja asi sellega. Igal juhul mina, Kõhn-Roope, kõnnin praegu edasi. Kuhu kõnnin...? Vist lähen Navekairale.

Seal on raieosmikuid, küsin tööd või tegevust... Mis nüüd mingist Korhosest. Maa-planeet on lõppude lõpuks meeldiv ja korralik paik, kuigi see on mõnes kohas nii saatana mägine... Aga ka lausmaad võib paiguti leida, ja igal juhul: võimalusi on alati olemas...

Seal, kus seljandikult väljalooklev tee ühineb metsatööliste asulasse viiva kaldateega, suusatab keegi mees Roopele vastu.

«Õhtust,» lausub vastutulija.

«Õhtust, õhtust, tere jah,» uriseb Roope ja püüab tulijat hämaruses silmitseda, et teda ära tunda. Aga mees on võõras ja ülemuse moodi pealekauba, otsustab ta. Ei ole tuttav... Mõni uus juhataja metsatööliste asulast, noor mees, kümniku nahkkuub seljas.

Nahkkuub paneb suitsu, pakub ka Roopele, nõjatub keppidele ja tõmbab paberossi, tõmbavad mõlemad.

«Ilus kuupaiste,» lausub Roope.

«Seda jah,» on võõras päri.

«Tulite langilt?» küsib Roope.

«Langilt. Ja teie lähete langile?» küsib võõras omakorda.

«Jah, on sedasi mõeldud...» vastab Roope ettevaatlikult.

Kümnik näib sellest elustuvat, ta tõukab suusad lähemale ja räägib õhutavalt:

«Minge aga langile, seal ongi praegu meestest pisut puudus!»

Roope suitsetab vaikides, mõtleb. Siis äkitselt lööb ta peas koitma.

«Ega praegu veel õieti ei tea, oli plaan sinna ülespoole põrutada...»

«Pole midagi, minge aga Sontahelma langile!»

«Mis see tasu Sontahelmal ka on?»

«Mnjaa, kümme ja üle selle, tüki järele on ka tasu.»

«Jaa, jaa,» ümiseb Roope mõtlikult, «tasu seegi.» Siis tõmbab ta jälle tükk aega suitsu, kuni viimaks küsib:

«Ja teie olete seal langil ülemus?»

«Seda jah,» naeratab võõras mees. «Olen töödejuhataja. Peab korraks külas ära käima ja helistama rapordi ja raha asjus.»

Roope kratsib kõrvatagust.

«Tjaa, kui ma siiski Sontahelma langile... Aga ütlen otse välja, et oleks tahtmine kohe pisut käsiraha saada... et saaks langil süüma minna... et kas töödejuhatajal oleks võimalik...?»

«Kui palju?» küsib nahkkuues mees, õngitsedes samal ajal põuest rahakotti välja.

«Noh, kui tuhat esialgu...»

«Tuhandest aitab?»

«No anna paar,» lausub Roope kärmesti.

«Allkiri siis päevavalgel baraki juures,» ütleb töödejuhataja. «Mul on kiire. Hoidke vaid paremat kätt, ikka paremale. Sealt soo lõpust pöörab tee ka vasakule, aga see viib viltu. Pöörake seal paremale, ikka paremale, — lank on seal. Ja ütelge Juntusele, abitöödejuhatajale tervisi, ning et ta hommikul kohe tüki kätte annab. Nägemiseni siis.»

«Nägemiseni,» ümiseb Roope ja jääb silmapilguks töödejuhataja minekut jälgima. Mees suusatab kõva hooga, aga eks ta ole alles noor ja rutt veel peale selle. Läheb raportit esitama ja raha nõudma. Nõndaks jah, nägemiseni aga...

Roope jätkas teekonda. Varsti oligi sooveer ja teerist. Mine paremale, ütles töödejuhataja. Ainult paremale, ikka paremale. Vasakpoolne tee viib viltu.

Ta võttis teeristil lõõtspillikoti peal istet, tõmbas seal viivu aega suitsu ja mõtiskles, pöörates samal ajal oma sagrist mõtlejapead pika kaela otsas vaheldumisi paremale ja vasakule. «Paremale,» ütles too. «Ikka paremale. Keera paremale...»

Roope viskas põlenud plärujupi ära ja kergitas end jalule.

«Ei keera ma kuhugi paremale,» ütleb ta siis kõvasti. «Pööran vasakule, vasakule, ikka vasakule.»

Ja nõnda hakkas ta edasi sammuma mööda vasakpoolset teeharu, mis igatahes raielangile ei viinud, — kes teab, kuhu ta viib?

Kuu rändas oma taevateel. Roope käis kaldaäärsel teel ja vari hüples ta kõrval. Roope mõtles, — mõtles sügavalt ja pingutatult, nii nagu mõtleb mees, kes on sünnipärane mõtleja ja filosoof. Ja tema eilse loo pärast kõigutatud meeleolu selgines iga hetkega. Isegi Korhonen ei tundunud enam halva mehena, ta täitis vaid oma kohust nagu too hiljutine härra... Igaühel on oma harjumused, head või halvad...

Roope mõtles: Lähen ma kuhu lähen. Lähen kas või Moilase hüti juurde, kuhu siit on tubli penikoorem. Kütan seal õige sauna, lasen kuppu ja masseerin end, pean veidi puhkust ja ootan kevadisi ilmu... Roope tuju paranes iga sammuga. Ja kuidas asi ka oli, igatahes kiskus ta mätlikul soolagendikul, mida valgustas taevane öölamp, lõõtsmooriku seljakotist välja, sõrmitses selle klahve, tiriliristas ja tõmbas siis päris marsitaktis:

Hei ja hei, veli tõi ja veli viis
vindimängus margaseid...

See oli üks Roope oma viisidest, mida harva oli kuulda saadud, — selles suhtes oli ta üpris tagasihoidlik mees. Ka seda viisi ei olnud ta muidu mänginud, veel vähem siis selle järgi jalga keerutanud, kui ainult mõnel ärksamal silmapilgul. Aga praegune silmapilk oligi üks Roope pidulikest hetkedest murerohke ja musta Maa-planeedi kamaral.

Siis pistis ta pilli kotti ja jätkas oma teekonda, käed taskus ja ise kibedasti mõtlemisega ametis.

ROTTE VIHKAV MEES

Ville Makkosest varem ei märgatud, et ta oleks mingil kombel olnud huvitatud rottidest, neist vastikutest pikasabalistest kaubalao-alustest loigamitest, või veel vähem, et ta oleks neid jumala loodud olendeid veriselt vihanud. Asja märgati juhuslikult: Makkonen ajas kusagil rotte taga, jooksis edasi-tagasi, vilksatas nurkades ning kaubalao vahekäikudes, vehkis ja materdas kangiga — ja seda tegi kohmakas mehekoletis hämmastamapanevalt nobedalt — ning näe, eks saanudki lõpuks elajaloomal hinge välja. Avaldati imestust, kuid juhtum unustati, kuni ühel õhtul nähti Makkost laobaraki nurga juures, rottide jooksutee lähedal, jälle saaki luuravat. Ja tõesti, sealt lipsaski rott välja, ja Makkose rohmimist pealt vaadata oli sündmus omaette. Jälle imestati. Mis ta rottidest tahab...? Jätaks nad, loomakesed, rahule. Mõne päeva pärast kohati meest jälle rotijahil... See oli juba midagi erakordset, pealegi Makkose-suguse mehe kohta. Ega midagi, rotid on, tõsi küll, ühed niisugused olendid, keda on vaja vähendada, ja on täiesti suurepärane asi, et leidub selline vabatahtlik, innustunud inimene, kes kasutab kogu oma vaba aja rotijahiks. Selles on midagi omakasupüüdmatut ja eeskuju andvat... Ometi oldi uudishimulik.

Kuid Makkosele ei saanud niisama lihtsalt läheneda, ta oli kinnine ja morn mees, kes oma saladuse peab enese teada. Aga võib-olla polnudki siin mingit saladust, vaid see on ainult lemmikharrastus...? Igaühel on oma lõbu, kellel rotijaht, kellel midagi muud. Mõnel vabal silmapilgul või õhtuti töölt lahti saades jälgiti siiski huviga Makkose kõrvalharrastust ja tuletati meelde aegu, millal temagi oli istunud kaarte mängima, kuigi sõnaahtrana ja pahurana, ent ikkagi. Nüüd ei saadud Makkost mingil kombel mängu, sest tal olid omad mängud ja ajaviited. Omapärane juhtum, imestati. Ta oleks ju käinud mehe eest nagu teisedki, kuigi ta oma jutu sees iseäralikult r-i põristas. Olgu peale... Makkonen jäeti kõigi oma rottide ja hangudega rahule.

Nõnda kulus kuum suvi ja lähenes külm sügis. Nüüd läksid inimesed peruks ja hakkasid palvetunde pidama. Põhja poolt oli saabunud ümbruskonda sünge ja must mees, kes pildus suust sõnavälke ja müüs pääsmeid taevasse. Siingi külas peeti niisugune koosolek ja sinna kutsuti ka sorteerimisosakonna töölised.

Töömehed tänasid kutse eest — see toob vaiksetesse õhtutesse võib-olla vaheldust, — pesid näod puhtaks, kammisid juuksesalgud siledaks, tõmbasid midagi puhtamat selga ja marssisid koosolekupaigale.

Palvetundi peeti ühe õue peal, kuhu oli toodud järisid ja pinke istumiseks. Oli kaunis augustikuu õhtu ja valitses alles suvine

tunne, soojus ja õuerohtude lõhn. Lauldi laulusalm ja seejärel alustas too põhjast tulnud sünge, must mees oma kõnet, ja tema sõnad tabasid nagu välk. Ta võrdles inimese elu suvelilledega, rääkides, kuidas need kevadel sünnivad ja suve otsa õitsevad ja õilmitsevad, uhkena ja ülirohkena trotsides sügishallasid ja suve lühidust. Tema suust lendasid sõnavälgud, mis süütasid ja puhastasid...

Keset harrast palveaega juhtus väike segadus. Ühes pingireas oli märgata liikumist ja palvesse vajunud pead hakkasid tõusma ning silmad uudishimulikult piiluma. Keegi lüheldane, jässakas mees oli oma kohalt püsti tõusnud, ta nägu oli kummaliselt kõveraks tõmbunud, tõeliselt vihaseks muutunud, ja ta piilus ning vahtis pinkide alla. See on Ville Makkonen, tunti sorteerimistööliste hulgas vahtija ära, ja kellegi peas vilksatas juba mõte, et kas ta juba siingi leidis midagi, eks noid huvitavaid elajaloomakesi ikka, rotte nimelt. Ei läinud kuigi palju aega, kui tema kahtlustused tugevnesid: küllap seal on ikka tõesti rott...? Rahulik ja tusane Ville Makkonen niheles üha rahutumalt, kuni ta äkki näis enesest täiesti välja minevat, vahtides ja sorkides midagi pinkide vahel. On selgemast selgem, et tekkis segadus; sünge, musta mehe jutlus lõppes nagu lõigatult ja kõik jäid hämmastunult vaatemängu jälgima.

Ville Makkonen oli pinkide alt, kus ta oli roomanud, üles tõusnud ja hüppas nüüd, nägu veel vihasem peas, üle pingirea. Ta näis olevat midagi just-just kinni saamas, kuid ei saanud ometi, misjärel ta hakkas meeleheitliku ägedusega lidima millegi olematu järel. Ja tema suust kostis iseäralik arusaamatu röögatus, mille üks sorteerimisosakonna mees oskas sõnadesse panna:

«Rrlott, kurllat...!»

Järgmisel silmapilgul oli Makkonen pingiridade lõpul ja jätkas sealt oma mõistetamatut jooksu kaubalao poole. Kuid enne lao vundamenti näis ta tagaaetava, oli see mis ta oli, kätte olevat saanud, virutas selle sabapidi vastu seina ja hakkas siis, käed taskus, sorteerimisbaraki poole lonkima, otsekui poleks midagi juhtunud.

Palve ja uus jutluski jätkusid seejärel omal ajal, kuid sünge põhjamaa-mees ei saanud jätta jutlusesse lisamata sõnakest ohakatest, mis metsikult ja vabalt võivad õitseda nurmelillede seas, sünnitades segadust ja korratust...

Teadagi oli see sündmus, millest ei saanud sõnalausumata mööda minna. Kuid Ville Makkonen oli mees, kellele oli raske ligi pääseda. Mornina ja rässakana rühmas ta päeval tööd teha, õhtuti pärast sööki andus ta aga oma lemmikharrastusele.

Ville Makkose juhtum näis jäävat mõistatuseks.

Kuid siis ühel õhtul, kui keegi sorteerimisosakonna mees oli ülalpool tammi õngitsemas, kõmpis sinna oma õngeridvaga ka kümnik Juntunen, ja jutt hakkas jooksma. Vaiksel hauakohal ujus üks pikasabaline rott ringi ja nõnda leidis kümnik Juntunen põhjuse lausuda:

«Ah Makkonen proovis seal palvetunnis siis jälle lärmi tõsta?»

Sorteerijamees ütles sedamoodi olevat juhtunud ja jäi ootama, et kümnik jätkaks.

Kümnik Juntunen vilksas selja taha vaadata ja hakkas siis vaiksema häälega rääkima:

«Õigupoolest ei kõlbaks sellest kõnelda, sest see on niisuguse

iseloomuga lugu... Aga eks see saa niigi teatavaks... See Makkonen, tjah, see vihkab rotte sellepärast, et tal pidi mehelikkus minema...»

Sorteerijamees oli üksainus küsimusmärk.

«See juhtus väga vara kevadel, enne kui teie, pärissorteerijad, kohal olitegi. Parandati toda barakkmaja, ka Makkonen oli tööl. Ühel õhtul oli ta olnud küla peal lakkumas ja, öösi millalgi tagasi tulnud ja riidest lahti võtnud, oli baraki põrandale magama heitnud. Sihuke purjuspea uni... Rott, sinder, oli siis sinna jooksnud ja seda kohta järanud... Tuli mitu nädalat haigemajas lesida ja sellest saigi viha rottide vastu oma alguse. Vähemastki...»

Siin oli seletus Makkose õhtustele kõrvalharrastustele. Ta ei olnud enam mõistatus. Ta võis rahus jätkata oma kõrvaltegevust. Ja võis juhtuda, et ta sai oma ettevõttele isegi vabatahtliku abilise. Sest maailmas elab alles vendlus ja vastastikune arusaamine. Liig on ikka liig, igal asjal peab oma piir olema...

KIRIKUTEEKOND

Oldi siis ka Piipposte mäelt kord kirikuteel: mees ja naine, vanamees ja eit, Iivari ja Tiina, mõlemad Piipposed.

Iivari: pool kiviviskemaad eespool, potisinised riided ja tõrvatud pühapäevasaapad, õlanukkidel lustakalt kõlkuv tohikmärss ja näol pühapäevane pidulik tähtsus ning tõsidus. Tiina: seesama pool kiviviskemaad tagapool, must kirikuseelik ja tumedatriibulisest kretongist jakk, must suurrätt ja kerged kasetohuviisud.

Jaanipäevajärgne pühapäev ja hommik alles väga varane — mis see kell võis olla, vahest viie ümber. Kuid metsanurgast pidigi õige vara kirikuteele asuma, kui oli tahtmine korralikult jumalateenistuse alguseks kohale jõuda. Juba umbes kella kolme ajal vastu hommikupoolset ööd oli Tiina toas kolistama hakanud, uksi kiunutanud ja koidueelses hämaruses oma talitusi talitades ringi tatsanud. Ja juba poole neljast liikusid loomad läbi karjatanuma öökastesesse koplisse, kella nelja ajal aga kolisesid toas laual kohvitassid. Eelmisel õhtul pungile täidetud moonakott ootas eeskoja ukse juures nurgas ja enne viit kriuksusid uksed viimast korda ja välisuksele ilmus põikpuuks ning äraolemise märgiks jäme luuavars.

Virk päike vilksatas parajasti metsa kohal.

Läks kiireks: Piipposte mäelt sai kohta, kus seisid kirik ja kellatorn ning ristid koolnute hauaküngastel, paar penikoormat maad. Tee oli pikk ja rada künklik; laiad, kilomeetrite suurused nõmmemaastikud ja veel avaramad soomaad oma jääkülmade laugaste ja roigassildadega, mätlikud varsakabjapadrikud ja siis lagendik, määratu järvelagendik — tund tõsist sõudmist. Ja järveseljandiku taga lõpuks kõige pikem vahemaa... Läheb kiireks, seda teati kogemuste põhjal.

Kuid tee oli tuntud, — ja seal tagapool ei peaks ka erilist häda olema: loomad on karjakoplis, põikpuu uksel ja kummut lukus, võti ninarätiku nurga sees. Tuld ei ole põlema jäänud, vähemalt ei pidanud jääma. Naabrusest käiakse päeva peale põrsale ette andmas.

Nõndaks, tee on tuttav, too ruske ja pehme okasnõeltega ülepuistatud rada seal metsade tunnelis. Samme siin kuulda ei ole, inimene astub nagu vari. Kuid siingi kukub jaanipäevakägu, — ei oska arvata, kus ta kukub, sest ta hääl rõkkab kõikjal ümberringi... Ja hommikune udu on nagu hall, läbipääsmatu müür, aga kui samm selle äärele ruttab, põgeneb see hõlmu ettevaatlikult koomale tõmmates nagu kiusu pärast eest ära. Kuid palumänniku selja taha jäädes, kus okasvaip lõpeb ja roigassild tulija vastu võtab ning kus avaneb taltsutamatu soo, annab udu viimaks ometi alla ja riietub lahti, — otse silmaga võib märgata, kuidas need

suveöö uduloorid maa põuelt minema rulluvad ja avaruse sülle haihtuvad. Ja üha hõrenevast udulinikust vilgub usin päike: see on nagu tuluselkäija võimas tõrvaselõõm sonnusel järveseljandikul, kus ei ole randu ega ääri.

Ja juba tabab silm üksikut vaevamändi lagedal rabal ja püüab kusagil kätte leida sooveert ja -saart. Ja seal, kus roigastee metsase saareni jõuab ja kus oja must vesi vuliseb, seal näeb silm, kuidas kastetilgad puude otsast alla rabisevad, päikese tulistamisest alla rabisevad ja välgatavad nagu pärlid. Ja ämbliku võrgulõimed teeraja kohal on selgesti näha — see on nagu jumalate kätetöö... Siin, alles siin tundemeeled otsekui ärkavad, siin on soolagendiku ööjärgne lõhn kõige vägevam. Ja siin on juba laulurästaski inimesel vastas, kuivanud ladvaga puu pidulikus kõrguses, tõusva päikese veres...

«Miks sa kopli aeda ära ei parandanud...?»

Karedalt rägisev hääl, kuuldavale tulnud, mustast, hambutust inimsuust, lõikas hommikharduse armutult katki nagu pussiteraga, ja ühe hetkega oli illusioon rikutud. Tiina rääkis, nagu oli õigupoolest rääkinud sellest ajast saadik, kui esikuuksele luuavars ette löödi — põikpuuks ja märgiks; kopli tara oli jäänud Piipposе poolt veel eilegi parandamata, kuigi aega oleks küllalt olnud, — lehmad pääsevad välja... Piipponen laskis rääkijal rääkida ja lisas sammu juurde, ta tõttas kirikuteenistusele vastu täie tuhinaga. Tohikmärss hüples rõõmsalt õlalt õlale ja potisinised püksid liikusid harude kohalt vasakule ja paremale, paremale ja vasakule, ning nõelvaibaga kaetud jalgrajal ei kuuldunud mingit heli.

Piipponen laskus palumännikust ojaäärsesse nõkku, kus hõljus alles udukuninganna pitsloori ebemeid. Kuid jõudnud jälle kindlale maale, oli tal vastas laanerästas, kes hoiatas:

«Ära jäta eite maha, Piipponen, Piip-po-nen!»

Kuid hoogu sattunud Piipponen ei hoolinud praegu hoiatustest, vaid lisas aina sammu juurde. Ees oli jälle libe roigastee, millest mõlemal pool paistsid silma sookanarbiku märjad varred, ja siin tuli vägisi märjaks saada.

«Pane piipu, Piip-po-nen!»

Piipponen silmitses käigu peal kuivama löönud männilatva. Mis sa sädistad, sihuke liristaja, tühja piibutaja! Võiksid liristada tollele selja taga komberdajale... Kuid siiski õngitses ta taskust piibu välja, toppis kaha täis ja hakkas edasi sammudes suitsu kiskuma. Siis tõmbas ta jälle selja looka ja pikendas oma jalaastumist.

Päike kerkis ühtsoodu kõrgemale ja kastetilgad välgatlesid, kägu kukkus ja eespool piibutas alatasa uus rästas.

«Ma olen sada korda ka sellest koplivääravast rääkinud... kihutab va köntjalg nii et... ja minnakse veel nagu kirikusse... sihuke tubakanina...»

Viimaks avanes eespool järveseljandiku lage pind. Avanes nagu pääsmine. Pääsmine? Niipalju kui tundemärgid paika peavad, võib tollest koplivääravast kuulda veel lootsikuski, kirikus, altaril armulauda saades... Ei parandatud kopli aeda ära, köntjalg kihutab, tubakanina!

Mees loopis süngel ilmel veenatukese lootsiku põhja pealt välja ja tagus aeruga tulli kinni. Naine õiendas sel ajal põõsa taga omi asju. Lootsik krigises rannaliival ja libises vaiksesse vette. Naine

kääris oma undruku üles ja istus sõudepingile, Piipponen ise asus tüürimehe kohale.

Ja Piipponen laskis oma pilgul järvelagendiku tühjuses ringi käia, — jah, kaldaid silm praeguse uduga ei seleta. Järv oli süngelt rahulik, kuid ometi elas: ta oli nagu hinge peegelpind, mille väikseimgi mõttesähvatus virvendama paneb... Udu, ainult udu, kuskilt kostis järvekauri hädaldav hüüe.

Tema, Piipponen, võis siiski olla luuleline hing, ja tahtmatult pidi ta meelde tuletama kunagisi kalalkäimisi aastakümneid tagasi, millal keegi kuldjuukseline tütarlaps istus aerude taga. Sõuti siiasamasse saartele marju sööma ja pikutama, ja pikutades kuulati kauri hüüdu... Mees võpatas: kas siin ta siis nüüd on ja seal see kuldjuus...? Ei vist iialgi — niisugune vanamoori-tössakas, väravaparandaja, kirikuteel kiusaja, teotaja, kurat võtaks!

«Tubakanina, tubakanina...»

Ahven lõi rohutuka ääres lupsu ja päikesepunas veepinnal veerevad ringlained tekitasid mehe teadvuses aistingu millestki punasest, verest. Ta nägu tõmbus pingule ja ta pigistas aerutüve, nii et sõrmenukid valgeks läksid. Ja siin ta oli: keset veekõrbe, umbes poole kilomeetri kaugusel kaldast, üksik süllasuurune kaljulahmakas. Mis see lootsiku just siia juhtis...? Kas saatus, jumal, kes ei salli, et tema püha õhtusöömaaega pilgatakse? Kivi, üksik paelatakas vete keskel, õngitsemiskivi, kajaka vahipost — pääsmine!

Naine ei aimanud midagi, isegi siis veel mitte, kui lootsiku käil vastu kivi kolksatas.

«Kivi peale, eit!»

Naine vahtis tüürimehele hirmust päranikistud silmadega otsa. Mees oli ägedana püsti hüpanud, aeru ähvardavalt üles tõstnud ja tema näoilme oli nii kohutav, nii ennenägematu ja kõverdunud, et naisel ei jäänud muud üle kui kivile ronida, kuigi ta sellest kõigest üldse midagi aru ei saanud.

Samas rebis paat end kaljult lahti ja mees aerutas tasakesi uttu, ise omaette pomisedes: «Istu nüüd seal ja rahune, va väravaparandaja. Alles tagasiteel tulen võtan su peale, kui...»

Udu, aina udu hõljus. Kuskilt kostis järvekauri hädaldav hüüe.

ÜKS TUNDMATU SÕDUR

Miki oli noor kassineitsi, kes sügisel hilja oli Pika Pekkase seljakotis reisinud kaugelt külast metsatööliste asupaika.

Oli juhtunud nõnda: Pikk Pekkanen, kes pärast kuude viisi sõjaväehospidalides lamamist oli teistest palju maha jäänud, üksik ja orb, ja kes igavust tundes oma endiste eluasemete poole kõmpis, kohtas kuskil popsitare väravas kassi, vilgast ja rõõmsat kassineitsit, ja talle hakkas see jalamaid meeldima. Ja pikemalt mõtlemata ning kindel olles, et sauna silmad tema tegevust pealt ei vahi, korjas ta kiisu maast üles ja pistis pauna. Raieonni ilmus ta õhtupoolikul ja, tervitanud vasemale ning paremale, lausus:

«Ja nüüd tulin mina, Pikk Pekkanen, ja tõin ka sõjasaaki.»

Siis oli ta barakirahva silme all kotisuu aeglaselt lahti teinud ja lasknud sealt viimaks põrandale lahti kassi, elava ja väikese, kotis äramäärdunud kiisupojukese.

«See on tüdruk,» oli Pikk Pekkanen unistavalt ja häbelikult, pisut piinlikkustki tundes sõnanud.

Seejärel oli liigutav jälgida, kui hellalt Pikk Pekkanen hoolitses oma kaitsealuse ehk «sõjapruudi» eest. Barakiahju auku, sooja ja varjatud soppi, valmistas ta Mikile — selleks ristiti kiisu asja juurde kuuluva tseremooniaga — magamiskoha ja tegi selle kuusesamblaga pehmeks. Samuti hoidis ta kõik paremad maiuspalad oma tüdrukule, tappis tema jaoks sahvris hiiri ja laskis omatehtud kummipüssiga puude otsast varblasi. Ning tuli meeles pidada, et peab tasa liikuma ja isegi rääkima sosinal, kui Miki suvatses magama heita. Jah, midagi ei tohtinud Mikil puududa ja tema elukevad pidi olema üksainus pidu ja püha...

Aga unekott oli see Miki. Mõnikord ta vihastas ja jäi terveteks päevadeks ahjuauku, kust ta vaid suure vaevaga ja piimaga meelitades välja saadi. Ja ega ta hoolimatult ei söönud, vaid väike väike keeleots käis vaid korraks limps-limps ja siis näugus ta vaeseke südantlõhestavalt kaeblikult — oli selge, et tal on kojuigatsus. Esimestel nädalatel oli tütre eest hoolitsemisega päris tegemist, aga oli ju ka käsi hoolitsemas — vaiguseid, pahklikke ja karvaseid käsi. Ja nõnda Miki kojuigatsus väheneski päev-päevalt, kuni ta barakis täiesti kodunes ja otse silme all kasvas ja arenes.

Siis sadas lumi maha.

Alanud talv oli Mikil esimene. Suveajast oli ta näinud vaid mõne sügisese päeva, kuid siiski esines ta unenägudes alati hele päikesekera ja ema, Miki ema. Õigupoolest ema mängiski neis unekujudes kõige tähelepandavamat osa. Miki magas ja nägi unes: tema, Miki, mängib puude all murul käbidega ja ema lesib lauavirna kõige kõrgemal harjal. Vahetevahel ema tõuseb ja ringutab, tõmbab selja looka ja jääb siis, kui ta uuesti maha on heitnud, pilukil silmadega jälgima Miki müramist. Ema paistab Miki-

legi laisana. Ainult õige harva, kui mõni teistest vapram lind tulistab otse pähe, kergitab ta end ja jälgib tulistaja tegevust, kuni see on kadunud. Ja ega ta ennast kohalt suurt liiguta, kiusaku Miki teda kuipalju tahes, sakutagu kaelast või hammustagu hännast. Ta vaid põõnutab. Harva ta ka Mikiga tõreleb, veel harvemini tõuseb üles ja äigab käpaga. Kui seda mõnikord siiski juhtub, pöörab ta seejärel Mikile harilikult selja ja lesib oma lauavirna otsas veel rohkem mossis näoga kui varem. Vahel jälle, kui Miki mängides liiga eemale eksib, aia äärde ja sellest ülegi, tõuseb ta üles ja näub rahutult. Miki peab kohe tagasi tulema. Seesama ema lühike, madal mjau-mjau on ka selle märgiks, et mäng tuleb lõpetada ja peab minema vaatama, kas tass eeskoja nurgas on ikka alles tühi. Ja sageli juhtub, et neil koduteekondadel muutub ema pisut sõbralikumaks. Ta võib ilma mingi põhjuseta Miki enda alla paisata, rebida teda kaelanahast, sakutada ja noolida, kuni ta jälle edasi liigub, lookas seljaga Miki tema järel paterdamas.

Miki magas ja nägi und: nad on lauda juures küünis, kus ema püüab asjatult teda põrandalaudade vahelt alla sundida. Kes sinna söandab minna, kui ees on haigutav, must sügavus! Ja ta ei lähe põranda alla ka siis veel, kui ema on juba sinna kadunud ja näub kuskil palkide all. Mikil on palju uut siin ülalgi, kus ta varem veel ei ole käinud. Põrandal on õlesasi. Miki hullab selles. Kui hüppad siia kohta, sahiseb teises kohas, — kui sinna jõuad, sahiseb just siin, kust oled minema karanud. See on imelik...! Äkki Miki võpatab: mis hääl see on? Põrandaplankude alt, kuhu ema oli äsja roomanud, kostab iseäralikku viginat. Ei see vist ema hääl ole...? Sealt see ema poebki välja, aga mis karvast asja ta hammaste vahel hoiab? Ema kräunatab lühidalt ja kõnnib siis aeglaselt õue poole, ja Mikil ei jää muud üle kui järele paterdada. Milles nüüd lugu seisab?

Õues laseb ema selle olendi hammaste vahelt maha. Tuhat kärbest — too karvane väike elukas hakkab kohe end liigutama ja piuksuma, see elab! Ema kurnäutab: võta kinni! See on lõbus mäng, kõike see moor oskab ka välja mõtelda. Miki väntsutab karvast loomakest üsna oma südamesoovi järgi, laseb vahel minema, juhib käppadega selle liigutusi, jälle sakutab ja laseb lahti... Seda mängu võiks mängida kas või õhtuni, kuid lõpuks võtab ema eluka talt ära ja hammustab seda, nii et see enam ei liigutagi... Siis kästakse Mikil see ära süüa. Ta kohkub. Kas ta peab säärase karvase, jälgi kera ära sööma? Emal on tõsi taga ja nii peab Miki sõna kuulama. Ta murib karvakera, loobib seda eemale ja turtsub, ja kuigi väikesed hambad teevad mis suudavad, ei tule tükkigi lahti. Nii peab ema lõpuks sööma selle üksinda.

Miki magas töölisbaraki ahjupingil ja nägi und: nad on emaga aiatagusel niidul, — mine tea, kuidas nii kaugele on söandatud tulla. Siin on ohtralt neid väikesi lendajaid, keda ema oli nimetanud liblikateks. Ja küll on siin igasuguseid ritsikaid, tirtse ja siristajaid ja kes teab mis veel! Kes nende kõigi nimesid jõuab meeles pidada. Aga ema oli öelnud, et on asjatu neid kinni napsata, see on kehv söögipoolis. Ega ta sel eesmärgil ajagi neid taga, vaid niisama, sest nad on nii pelglikud... Kuhu siis seegi ritsikas nüüd hüppas — siin ta just oli, kui tahtsin teda käpaga tabada...? Ahaa, seal ta karglebki. Oot-oot sa, sihuke siristaja, nüüd oled

viimaks kimbus! Kraavi kargasid? Aga mis imeelukas seal kraavi põhjas piiksub...? Kas see ei olegi seesama karvane kera, mille ema küüni põranda alt tõi? Kuidas ta nüüd siia sai, see söödi ju ära? Miki krapsab loomakest käpaga just samal hetkel, kui see tasa vigisedes kraavivalli sisse on kadumas. Säärane karvanäss, mis sa ilmaasjata rabeled! Nüüd jookse siiski natuke maad, aga mitte kaugele, mitte kaugele... Mis, kas ta sai ikkagi liiga kõvasti muljuda, et ta juba lamab, jalad sirevil...?

Miki võtab esimese omapüütud hiirepojukese hambusse ja hüppab kraavivallile. Alles siin selgub talle, et ema on ära. Mikil on häda käes. Kuhu ta siit üksinda oskab...? Ta laseb oma saagi rohu sisse ja näub haledalt. Hirmust ja meeleheitest vajub ta viimaks heina sisse maha ja jääb magama.

Taevas rändav ketas on juba metsapiiril, kui Miki ema näugumise peale üles ärkab. Seal ta kurnäutab, seal, kus on palju puid, ja jälle on tal mingi imelik elukas hambus. Ennäe, see on ju seesama tiivuline, see vuhiseja, kes alati otseteed nagu tulistab. Küll see moor oskab ikka küttida! Miki jätab oma jahisaagi sinnapaika ja kargab mõne pika hüppega emale vastu, võtab vuhiseja hambusse ja hakkab sellega mürama. Alles kui ta märkab, et ema nuusutab tema enda saaki, jätab ta linnu, tõmbab küüru selga ja turtsub.

Miki magas ja nägi unes: ta kõnnib üksinda sööditüki taga asuval lagedal sool, mis on üksainus valge villpeade mets, ja otsib ema. Ema on juba päevade kaupa ära olnud. Ta on kadunud kuhugi pikale püügiretkele, mida ta oli harjunud tegema sügavatesse metsadesse, kaugetele jahimaadele.

Siis rohkem sügise poole, oma orvuelu kõige rõhuvamatel hetkedel, oli Miki pikemalt kokku saanud ka oma isaga, Mörri-nimelise suure ja tülitsemishimulise hulkurkassiga. Too sassiskarvaline Mörri oli tulnud talle vastu rehe juurde viivas tanumas, ja kuigi Miki oli kohanud teda korra ka varem, ei tahtnud ta tolles hulkuris ja kaabakas oma isa ära tunda. See oli olnud haavu täis ja verega koos, teine kõrvgi põsel ripnemas. Mörrit oli olnud nii jube vaadata, et Miki oli pidanud oma pilgu mujale pöörama. Ja kui see oli tulnud otse tema poole, oli Miki selja looka tõmmanud ja turtsunud. Kuid Mörri ei olnud tütre küürukiskumisest põrmugi hoolinud, vaid oli lähedale jõudes talle ilma pikema jututa vastu koonu äianud. Oli see vast isalik armastus! Miki oli sellest teost sattunud nii segadusse, et oli otsemat teed kihutanud õue ja redelist üles katusele, ja sealt ei olnud ta end liigutanud enne, kui oli näinud pahurat Mörrit oma teed lonkivat.

Varsti pärast seda sündmust surid nurmel lilled, sadas ühtsoodu ja läks nii külmaks, et Miki tundis end hästi vaid toas. Aga kui ta ühel päeval natukeseks välja läks ja igavuse pärast värava ümbruses ringi luusis, kostsid teerajalt tümpsivad sammud ja äkki tundis ta, kuidast suur, must kämmal silitas ta karva. See oli Mikile meelepärane ja ta ketras ning näugus mõnu pärast. Siis tõsteti Miki kõrgele, võimsasse sülle ja äkki — jah, see oli nagu painav uni — tundis ta end olevat pimedas, lämmatavas vangistuses, imelikus kotis, mis kõikus igasse kanti, üles ja alla ja mõlemale poole küljele. See oli olnud ebaharilik teekond, kõige suurem vapustus Miki senises elus, mille mõjust ta ei saanud lahti mitme nädala jooksul.

Miki magas ja kurtis.

Ja nõnda unesid nähes möödus Mikil talv, ning äkki oli kevad ka metsatööliste asulas. Küngaste nõlvad olid täis lumevabasid laike ja taeva all siristasid sajad tiivulised. Ilmad olid märgatavalt soojemaks läinud ja tuul tõi metsast vägevaid lõhnu. Miki tundis vaistlikult, et kõik see — vihin-vuhin pea kohal, sula maa ja kanged lõhnad, — et kõik see on talle endisest ajast tuttav. Ja järsku tuligi talle meelde, et nii oli siis, kui ema elas.

Miki tõusis jäsemeid sirutades istukile. On saanudki päris korralikult lesida. Kas varsti pole pruukosti aeg käes...? Miki hakkas usinalt silmi pesema — küll need on ikka mustaks ja kräämuseks läinud. Miki noolis kõigepealt käppi, siis küüris ja küüris ning limpsis vahepeal jälle käppi. Lõpuks noolis ta ka rinnaesist. Peab puhas olema, mehed tulevad varsti metsast ja hakkavad Miki peale kööritama, kui ta kasukas vähegi ahjuaugu tolmu ja tahmaga koos on.

Kui Miki pesemise lõpetas, märkas ta ahjuviruse küljel prussakat, mille ta kähku kinni pistis. Mikile tegi meelehärmi, et neid vastikuid elukaid oli nüüd, kevade poole, jälle juurde siginenud, kuigi ta oli püüdnud neid kõiki hävitada. Seal jooksevad jälle need kaks, keda ta päeval oli soemüüri prakku peletanud. Miki tõusis vastu ahjukülge toetudes tagajalule püsti ja kaapas harjunult ühe prussaka maha. Aga samas ta kollased silmaterad laienesid ja järgmisel hetkel hüppas ta pehme pallina aknalauale. Väljast oli kostnud iseäralikku häält, ja Mikil oli õigus, kui ta oli arvanud, et seal on jälle too suur, karvane koletis, kes eile oli ta puu otsa ajanud. Praegu paistis sel kont suus olevat... Miki ajas selja kõrgele looka ja tõstis saba püsti. Ta ei sallinud sugugi seda pikakarvalist koivardit, kes mõnikord lahtisest uksest sisse lipsas ja tema söögikapa tühjaks õgis.

Miki unustas ometi varsti tolle haukuva suursöömari ja kargas siis hetkelisest mõttesähvatusest aetuna teisele aknalauale, kus alustas taas oma kevadkarvalise kasuka pesemist. Ja seda tehes unustas ta end aeg-ajalt ning jäi pilukil silmadega vahtima barakiõuele, kus tal ei jäänud kuulmata või märkamata väikseimgi liigutus või prõksatus. Kevadpäike punus lumetule õuele, kus hall varblaseparv parinal siia-sinna lendles, oma kuldset vaipa. Ja kuskil taevasinas lõõritas nobekeelne lõoke ning lähedaselt soolt kostis aknal istuja tundlikku kõrva kurgede kurblik orelimäng. Avatud aknast tulvasid sisse mitmesugused võõrad hääled ja lõhnad: seal tõmbas maapind vabanenult hinge, samal ajal kui talvine lumevaip end iga hetkega rohkem rulli keeras. Miki, kassineitsi, vaatas üle sekeldava varblaseparve kuhugi laanemaa sinetavasse kaugusesse ja näugus nukrameelselt.

Suur, imeline elu kutsub Mikit. See seisab alles ta ees nagu mingi salapärane, avamata raamat. Aga ta peab järgnema sellele kutsele, ta peab avama oma elu mõistatusteraamatu. Ta on astumas ellu, tema, Miki, kassineitsi.

Ometi oli teisiti ette määratud. Miki uinus igaveseks oma elu kauneimal kevadel, just siis, kui looduses kevadaeg ärkas elule ja puistas esimesi rohuliblesid barakiõuele. Miki lahkus — nõnda kui kõik noorena uinunud lahkuvad — teadmata ja tundmata midagi elu varjukülgedest ja karmist tegelikkusest. Nõnda nägi

siis ka Miki, alustades raieosmiku ahjupingil oma viimast puhkeaega, und ikka neistsamadest väljadetagustest, kaugetest heinamaadest, kus ta koos emaga nii mõnelgi päeval oli ringi rännanud...

Miki noore elu kustumise põhjustajad olid baraki prussakad. Neid oli kevadise aja tõttu rohkesti juurde siginenud, neid sagis nüüd ruske vaibana kõikjal barakis. Miki oli, tõsi küll, üritanud kõigi nende hävitamist, aga mis niisugune harvendus tuhandepealises parves ikka tähendab. Metsameeste poolt sai niisugune kasimatus range kriitika osaliseks. Igasugusesse prussakapesasse siin peab ka sattuma! Sõjaski ei olnud nii sant olla! Ja metsaühing ei hooli tööliste heaolu eest sedavõrdki, et need söödikud ära hävitaks! Töödejuhataja võeti viimaks pihtide vahele ja nõnda pidi mees minema mürki otsima. Seejärel määriti kõik seinapraod, ahjupealne ja viruse õõnsused mürgiga üle. Ja oli põrutav jälgida, kuidas prussaka-armee ühe silmapilguga mobiliseerus. Seljasoomusrüü mürgist roheline, sibasid nad kõikjal rahutult ringi ja langesid üksteise järel maha.

Alles mitme päeva pärast märgati, et Miki sööb mürgitusse surnud prussakaid. Mehed kogunesid ahjuaugu juurde ja rääkisid Mikile tõsiselt:

«Miki, sa mängid praegu surmaga...»

«Ta tuleks esitada medali saamiseks,» lausus keegi hiljuti sõjast tulnud mees.

«Ei medalist aita mürgi söömise eest, palju parema meelega tahaksin nikli rinda saada.»

«Paneme siis ette anda Vabaduse Rist...»

Kuid Miki ei hoolinud neist juttudest ja teda ei saanud mingil viisil ahjuaugust alla meelitada. Siis ühel õhtul hilja nähti teda õue tuigerdavat, ja ta oli kõvasti haige. Pikk Pekkanen kutsuti kohale ja selle suured, mustad kämblad kandsid Miki barakiruumi, kus talle pilluti vorstitükke ja muid maiuspalu, kuid ei temast olnud enam nende sööjat. Mikil oli nüüd jõud ühesõnaga otsas, ta oli surmani haige. Ta ümmargune peanupp lebas raskelt pehmete käppade vahel ja need mõnikord nii kelmikad tüdrukusilmad jaksasid nüüd vaid hädavaevu praotuda.

Miki oli õhtul meeste magama minnes veel elus. Tema eluteadvuse lõplik kustumine toimus arvatavasti hommikupoolsel ööl. Kes teab, võib-olla nägi ja tundis ta veel kord kevadhommiku imelist sündi ja pidas koos emaga veel kord jahti seal kusagil.

Miki sangarimatus oli hommikul. Mehed asusid barakiõuele rivisse ja too äsja sõjast tulnud metsamees võttis komando enda kätte.

«Paigale ja joondu, otse vaat, kanderaam üles ja parem pool, taktsammu marss — järgneda vabalt!»

Miki surnukeha kanti künkanõlvakule, kus lumi oli sulanud, ja sinna kaevati haud ning kadunu sängitati maamulda. «Mullast oled sina võetud...» kõneles Rivo Rytkönen ja Ropsilaua Köster laulis kauni kirikulaulusalmi. Sõjast tulnud mehel oli luuavars püssiks käes ja ta «laskis» ära möödapääsmatud aupaugud.

Hilja õhtul läks Pikk Pekkanen Miki hauale, püstitas sinna jämeda tulba ja pani tulba otsa koos kellegi sõjast kojusaabunuga metsatööliste asulasse äraeksinud vana kiivri. Tulbale lõikas ta sõnad: *Üks tundmatu sõdur.*

RAHAKOTT

Üks tähelepanuväärne rahakott oli kadunud...

See oli olnud paks rahakott ja tuhandetele tuttav. Kuipalju kordi seda küll oli kuskil raielangikontoris; lageda taeva all jõe kaldal või metsatükkide rägastikus lahti tõmmatud, — lahti tõmmatud erilise pühaliku väärikusega, kusjuures mörisev karuhääl oli öelnud:

«Kui palju võtad, mh?»

Ja vastust ootamata oli hääl kohe tagantjärele hoiatanud:

«Ära aga palju võta, ära võta palju, suures virnas on raha pärast armsam.»

Kui tõsise avansitahtja nägu oli kippunud vingu kiskuma ning vastust ei olnud ikka veel kostnud, oli karuhääl pooltõemeeli mõmisenud:

«Äh, võtad või ei võta, ja kui võtad, kui palju võtad?»

Ja sama hingetõmbega veel kord:

«Aga ära palju võta, ära võta palju...»

Enamikul juhtudel oli neile väikestele, otsekui klassikaliseks muutunud lausejuppidele siiski järgnenud rahakoti lahtitõmbamine, mis oli toimunud vastava väärikusega, pisukese kõhatusega vürtsitatuna, nagu see pidigi olema.

Kuid nüüd oli rahakott ära, ära nii avansitahtja kui ka rahajagaja käeulatusest, kas juba mõne võõra mehe hoole all või siis mätta sees või — nõiutud pilvedesse! Kurat teab. Ja see oli sant lugu.

See oli sünge juhtum, eneköike Kalle Kemppaise, rahakoti hiljutise omaniku seisukohalt vaadates, sest kott oli lõpuks ikkagi metsaühingu, mitte aga Kemppaise omandus.

Kemppainen oli hommikul aegsasti tormanud metsameeste tuppa ja madalal häälel tõstnud kisa:

«Kes on näinud rahakotti?»

Rahakotti...? Metsatöölised olid oma unised silmad rõngasse ajanud ja siis oma varbaid jalanartsude voltidesse kannatlikult edasi mähkinud. Kas tol Kemppaisel on siis ikka alles kassiahastus...?

«Rahakotti...?»

«Minu rahakotti,» oli Kemppainen kannatust kaotades imelikult karjunud ja laksatanud endale vastu tagumenti. Ja siis oli nähtud: pangakassa puudus oma tuttavalt kohalt.

«Küllap seda on nähtud, isegi palju kordi,» oli pärast vaikust lausnud Pikk-Tuomas, kellel oli kahetsusväärne komme rääkida alati enne teisi. Praegu oli Tuoma jutt liig isegi Kemppaisele, ülemusele ja rahakotita mehele.

«Mitte lõõpida!»

Aga alles äsja nii pikameelsed ja vaiksed metsatöömehed lagistasid nüüd täiest kõrist naerda, ja Kemppainen hakkas tõeliselt perutama, pendeldas nurgast nurka ja tuhnis meeste magamispõhus. Mehed tegid nagu abistaksid nad toda mõistuse kaotanud ülemust, otsiti ja otsiti, kolati ja kolati, iga sopp pöörati pahupidi ja otsiti läbi. Keegi tarkpea tegi isegi ettepaneku kõigi juures toime panna põhjalik läbiotsimine.

Ei leitud midagi. Kuidas nüüd siin... See on üks viimaseid kohti, kus... Siiski oli tõsi, et toosama Kemppainen oli õhtul koos Kuljuse Iikkaga jõe äärest tulles — muide ilmselt pommis — astunud korraks sisse ka siia tavalise lihtrahva poolele. Oli lösutanud seal, seal... See koht vaadati veel kord hoolega läbi. Ei leitud midagi, kotti seal ei olnud.

Sant, sant ja kurb lugu, kõneldi pärast Kemppaise oma ruumi minemist. Oli laupäeva õhtu ja raha oleks tarvis olnud. Kassa aga oli kadunud, kust sa võtad? Koputaja-Kaikkonen ähvardas siiski minna võtma. Mis puutub temasse mingi rahakott? Metsaühingul peab olema raha, kui töömehel seda vaja on. Peab olema... Kui aga ei ole, nõuab ta jalamaid lihtsalt lõpparve, tema ei rahmelda langil, kus ei ole raha. See on loomuvastane, mõistusevastane ja isegi lepinguvastane. Nõnda ta rääkis, kehitas keset põrandat seistes energiliselt pükse ja keerutas suus närimistubaka-nutsakat ning oli ilmselt minekul.

«Aga ära sa palju võta, ära võta palju,» anti nõu, kui Kaikkonen oli juba uksel.

Ebaharilik juhtum, imetleti. Tähelepanuväärne, kuidas raielangi pank võib niimoodi kaduda, haihtuda nagu taevatuultesse. Ja just siis, kui oleks maksta vaja. Vihastamaajav sündmus.

Sellesama päeva õhtu eel raius Kuljuse Iikka ühe lagendiku serval, paari kilomeetri kaugusel raielangilt, männikuivakat.

Iikka oli juba vara teele asunud, veel enne kui kokk oli hakanud oma pliidirõngaid kolistama. Kuhu võis küll Iikkal olla sel hommikul säärane rutt...? Ta oli ruuna aiste vahele pannud ja sõitnud siis paari penikoorma kaugusel asuvasse külasse, tõstnud seal kaupmehe õuel soolakoti ja ka muud üht-teist ree peale, ajanud mõningad barakielanike poolt talle täitmiseks usaldatud pisiasjad joonde ja hakanud õhtupoolikul sõitma laaneseljandiku poole. Tagasiteel, paar kilomeetrit töölisbarakkidest, kasvas too kuulus tulepuu, mis tuli asulasse toimetada.

Kuljuse Iikka oli saunamees ja kümnesuulise pere austamisväärne ülalpidaja. Mis sellest, et hurtsik oli nagu harakapesa ja pesa täis väikesi harakaid, kuid too emaharakas, eit, — jah, Iikka pidi raielankidelt rahu otsima. Siin ta rahmeldaski talved läbi, sügisest kevadveteni, töntsakana ja pahurana, mõne arvates isegi pisut napakana, ja elu karmus rõhus tema õlgu nagu üle jõu käiv koorem. Seepärast ei oldud Kuljuse Iikkat kunagi naermas nähtud.

Paar viimast aastat, millal tal oli too hobune, too norupäine setukas, nagu kademeelsed inimesed haukusid, olid Iikkale olnud siiski pisut heledamad. Loid ja lahja ning vana oli see mustlastelt kunagi tee peal ostetud ruun tõepoolest, kuid ta vedas siiski ära kuivakakoorma, isegi veevaadi, kui niisugune asi ette tuli, ja oli kohe omast käest võtta, kui süllaarvestajad baraki ja laoplatsi

vahet sõitmiseks küüdihobust vajasid. Mõnikord kõlbas Kemppaisele endalegi... Hobune — see oli olnud Iikka igipõline unistus. Hobune, mitte aga niisugune mustlaste kronu, tühine setukas, kellele antakse vahel nagu armu poolest midagi teisejärgulist vedada. Hobune, kelle taga libisevale reele saaks viimaks kord laduda koormate koorma ja lennata esimesena jõe äärde — või pista juhthobuseks adra ette ja hõigata: nõõ-õh, ruun, lase käia, nii et hang lainetab! Kuid ei olnud Iikkal veel h o b u s t, veel mitte. Oli vaid niisugune, nagu ta oli, millega tuli vedada üht-teist tühja-tähja, milleks paremal aega ei olnud. Kuid siit saab hobuste veotee ikkagi alguse. Eks ootame aga tulevasi lumesid!

Praegu oli too Kuljuse Iikka lagendikuserval tohutu suurt männikuivakat maha raiumas. Sest sellesama kuradima männi kohta, mille latv paistab kilomeetrite kaugusele, oli Kemppainen õhtul jõe äärest tulles lausunud, et see — too kuivakajurakas — tuleb, maksku mis maksab, barakkide juurde toimetada. Sellest saaks puumaterjali, verevat ja kõva tulepuud, mis oleks barakkidele soojaandjaks terve nädal otsa. «Võta kätte, Iikka, ja vea see männikuivakas barakkide juurde!»

Nõnda oli Iikka nüüd tegemas kästud tööd ja ta nakitses hiigelpuu tüve kallal nagu hiir urgu, müts higine ja selg leemendamas. Ruunake ootas kurvameelselt natuke maad eemal puu külge seotuna. Tal oli kaerakott koonu ümber ja vana kaera rusked kõkid lebasid saba all lumes. Taevas liikus hallina ja madalana. Iikkale tundus, nagu ootaks ka too. Mida ta ootab...? Kas männikuivaka mahaprantsatamist...? Et siis jälle alustada hangede tuuseldamist, minevaöist vihistamist. Kas seal ei tolma juba...? Selge see, tuisk tuhiseb... Kuradi tuuseldis, kui oleks veel natuke pidanud!

Ikka raius ja mõmises vanduda. Saeleht oli kohe esimese hooga katkenud ja nõnda ei aidanud nüüd muu kui kirvemäng. No on ikka imestamisväärne jurakas, et peab söögivahe otsa hoopidele vastu. Ja nagu ei oleks puid, männikuivakaid, lähemal olemas! Mis sellest baraki juurde tirida... säärasest jurakast...?

Iikka väljasirutatud käsivars langes äkki keset lööki alla. R a h a k o t t, turgatas ta teadvusse nagu järsk hoop, kuigi ta oli kogu päeva püüdnud sellele asjale mitte mõtelda. Kuradi kott, ütles Iikka tubakat suus mätsutades ja jäi raiumissälku silmitsema. Rahakott... Ei ole tema seda võtnud! See oli jäänud reekorjule heinte sisse, olles kuidagi Kemppaise taskust välja libisenud, kui too barakiõuel kreslast maha oli kobinud. Tema oli seepeale rahakoti ainult üles korjanud, torganud sügavamale heintesse, sest ei kõlvanud ju, et see iga möödakäija silma alla jääks... Kemppainen ise oli just nurga taha kadunud, nii et ei saanud mahti talle isegi järele hõigata...

Küllap ta oma alati kätte jõuab saada...

Muidu on Kemppainen aga imelik mees, et oma varandust nii hooletult hoiab. Ja juba see sõit sinna jõe äärde! Peremees oli olnud päris sajatamistujus. Palgivirnad on nagu kakahunnikud, pole mitte mingisugust korda, ja laoplatsi korrastaja on mingi metsaühingu ülalpeetav, muud mitte midagi. «Saatanahing, pane kõrva taha, et siin lugu muutub!»

Ja siis oli sõidetud mööda jõeäärt ning moepärast kontrollitud puusüldasid. Kuid küllap tema, Kuljus, neid kontrollimisi endisest ajast teadis... Temale teeb see üks välja, kus sõidetakse ja mida

veetakse, kui aga sõidetakse ja midagi veetakse ning teenistus jookseb. Ega see Kemppainen lõppude lõpuks olegi nii hull mees, vaid on õigupoolest mõnus vanatoi, kes andis lonksu viinagi, kui ise võttis, aga mis ta siiski ühtepuhku hobuse kallal näägutas...! Ja kui ta tuju tagasiteel oli paistnud ikka paremaks minevat, oli tema, Iikka, püüdnud pisut suuremat avanssi saada. «Ära võta, Iikka, ära vähemalt palju võta, hunnikus on need ilusamad.» Kuid oli ometi oma rahakoti lahti tõmmanud, köhatanud ja andnud tuhandelise paberi, kuid siis kohe seepeale viibanud koeranahkse kindaga tolle lagendiku tagant paistva hiigelmänni poole ja kähvanud: «Võta ja too homme, kui tuled soolaveost, see puu barakkide juurde, Kuljus. Sellest saab põletispuid!»

Iikka tagus otsekui vihaselt mändi ja pühkis kindaga higistavat nägu, ise kõva häälega kirudes. Kas Kemppainen ei olnud assetanud teda nagu koera: «Ass, ass, Iikka, too baraki juurde see puu, see l u u! Tsöh, tsöh, too puu, too luu, too baraki juurde! Kuljus, tsöh!»

Pprrrr...

Iikka hakkas raiuma, nikitses ja nakitses nagu hiir tohutu männi tüve kallal, ja juba luuras põõsaste taga videvik. Ruun ootas natuke eemal puu külge seotuna, nukrana ning kurvameelsena, ootas ja ootas, kaerakott koonu alla köidetud.

Seda rahakotti ta aga ei ole võtnud, olgu mis tahes. Oli vaid lükanud õhtul heintesse ja nüüd hommikul torganud lumehange, sest Kemppainen alles magas. Kuidas ta viib rahakoti magava inimese kätte...?

Kas ei võpatanud juba...? Iikka lõpetas raiumise ja tõukas puud kõigest jõust. Juba nõtkus, hakkas vajuma, raksatas, kuid tuul surus tagasi. See põrguline istus kännule! Iikka tõi välja oma lühikese tõukevarda ja hakkas siis ähkides lükkama, nii et kael punane. Juba raksatab uuesti, raksatab ja ragiseb, annab järele, on kännu küljest lahti ja langeb... kuid langeb siiapoole, valesse suunda, saatanahing! Miks ta siia langeb, suur luu, kurat...?

Kostis endisest tugevam raksatus, tõeline hiiglase surmakarjatus, ja kohe selle järel võimas mürtsatus, kui muinasjutupuu vajus pisukeste inimeste maakamarale, kus ta kord aastasadu tagasi oli siginenud ja sündinud. Maa väris, võppus ja paukus, noort metsa lömastati aaride viisi ja lumi tolmas, — see oli pidulik lõpp legendide puule.

Surm oli vuhisenud ainult vaksa võrra ruuna koonust mööda, kuigi ta seda ei teadnud. Ometi vahtis ta laastamistööd enda ümber peruna ja silmade põledes. Midagi kohutavat oli juhtunud...

Nõnda oligi: Kuljuse Iikka oli jäänud puu alla. Ta oli küll püüdnud hirmu pärast kangestunud ihuliikmetega surma eest plehku panna, kuid vajunud lumehange, ja nõnda oli ta näinud surma musta varju enda peale langevat ning seepärast silmad kinni pigistanud. Ta lamas liikumatute jäsemetega, tema, kunagine Kuljuse Iikka, habemesse kasvanud kõhn nägu kõverdunud, ja see ilme püsis seal ikka veel. Videvik hakkas põõsaste tagant ettevaatlikult lähenema, ja suured ning pehmed lumehelbed langesid nii Iikka kui ka ruuna peale, kes alles elas ja ootas, ootas...

Kas Iikka oli nii haavatud, et oli kohe hangepadjale laatsakile langedes suigatanud või oli mõni männioks teda meelemärkuse-

tuks põrutanud, seda ei mõistnud ta pärast isegi. Igal juhul oli ta tukastanud ja isegi maganud kuni pimedani, ja lumehelbeid oli kogu aja langenud. Kui ta aga ärkas ja taipas, et ta ikka alles elab, pahvatas ta prääksuvalt naerma, kuid sulges kohe suu, kui talle meelde tulid unenäod, need surmatagused unenäod, mida ta oli näinud. Neid oli olnud õudne näha...

Aga kui ta jalule tahtis tõusta, oli teine jalapöid nagu pihtide vahel. Saapasääre oli männioks samblasesse mättasse naelutanud, ja hakkas valus, kui ta seda lahti püüdis tõmmata... Seega oli siinkohal tõsi oletuse esimene pool: jalg oli haavatud!

Katkine saag ja katkine jalg — need on selged taevamärgid. Kes kurat ajas teda rahakotti ära peitma... See oli ju selgelt teise omandus, see rahakott. Teise omandust ei tohi peita. Päästa nüüd, taevane jumal, seekord Kuljuse Iikka hädast, siis ei peida Iikka enam rahakotte, isegi mitte naljapärast. Päästa seekord...

Ja Iikka tundis silmapilk oma palve mõju, sest ta tõmbas ettevaatlikult jalga ja see vabaneski kohe. Jala sai ta kätte, terve, veidi kangestunud jala, kuid saabas jäi sinnapaika. Saabast sealt välja õngitseda oli kunsttükk...

Metsatööliste asulasse jõudis ta oma kuivakakoormaga vastu ööd, võttis hobuse rakkest lahti ja söötis ruuna ära ning nokkis leivakotist ka ise üht-teist. Seejärel hiilis ta magavasse töölistetuppa, kus hakkas käima edasi-tagasi nagu patune südametunnistus. Kuipalju seal kotis on raha...? Ega see patt ei ole, kui raha vähemalt üle lugeda...? Ta hiilis talli, süütas laterna ja hakkas värisevate sõrmedega rahapabereid lugema. Kolmkümmend tuhandelist sedelit, üks snellmangi[1] hulgas, sajaseid aga määratul arvul... No on mõnel alles seda rahapuru! Metsaühingul on. Selle summaga saaks mära missuguse tahes või täku millise tahes. Jääks ülegi...

Iikka võbises nagu külmavärinates, kui sõrmed lehitsesid uuejärgi paberrahasid, mille servad lõikasid nagu noaterad. Kui võtaks kas või mõne, ainult mõne, ja ülejäänud annaks tagasi...? See oleks justkui leiutasu... Kuid samas ilmus ta silmade ette too must surmakoletis, Iikka võpatas ja sosistas kuuldavalt: «Ei!» Seejärel läks ta oma ree juurde ja torkas rahakoti ree alla hange. Hommikul leitakse see sealt üles, tema ise leiab. Ta ärkab hommikul varem kui teised, põrutab kontoriuksele nii et barakk paugub ja karjub: «Mis see Kemppainen oma rahakotte ree alla peidab!»

Nõnda otsustades läks Iikka töölisteruumi tagasi, võttis saapad jalast, viskas end põhjapõdranahale siruli, ohkas pikalt ja jäi magama. Ta magas nagu palk.

---

[1] 10 000-margane paberraha, millel soome rahvusliku liikumise tegelase J. V. Snellmani (1806—1881) portree. Tõlk.

TÄISTABAMUSE-MEES

Napinas täideti loosikuponge[1].

Õhtu saabudes, kui Maa pööras vastumeelselt oma selja päikese poole ja laaneseljandik mähiti mustadesse mähkmetesse, süttis barakilae all lamp ja selle napis valgusesõõris võtsid mõned sasipead jalamaid kohad sisse ning käed, suured ja vaigused mehekäed hakkasid jämedate kõverikena vedama paberile riste, ühtesid ja kahtesid. Ja selle kõige taustaks vaikse pomina muusika: «...Kas paned siia ühe või kahe...? Kirbu-Tuomas arvab, et tuleb rist panna...» Ning sasised pead kummarduvad ja tõusevad ja vaigused sõrmed hoiavad sulepead. «See on üks, see tõi viimasel korral noosi, — paned aga kahe, võid miljonitest ilma jääda!»

«Inimene peab elama ja püüdma.»

«Ja peale selle: kes ütleb, et see number ei tee metsamehest igipõlist vabahärrat ja vürstisoo esiisa, biljonäri...»

«Kes elab, see näeb.»

Kirjutati loosinumbreid, arendati edasi suurt mõtet ja aadet, maa spordielu ja rahva tõusvat noorsugu, et see metsikuks ja laiale teele ei läheks... Ja elati soovunelmas: kes teab... Kes teab, õnn võib kolksatada pähe kellele tahes...

Kuid varjuliste palkseinte taga magas ööd arktiline Maa, tähekirbud hüplesid mustal taevavõlvil ja kuu luuras; kusagil ööpimeduses ja pakases kriuksusid inimese sammud.

Keegi Urponen, võõras, alles paar päeva tagasi raielangile sattunud mees, lesis naril ja puhus suitsu vastu lage. «Härraste vigurdamine puha!» Ja ta pöördus äkki naabri poole, näol kõrk tarkus, ja laskis suul edasi käia:

«Kas naaber teab, mis on kõige selle taga?»

Kui naabri pea nii järsku ei võtnud, jätkas Urponen:

«Noodatõmbamine. Riik veab siingi noota, rahanoota, — pennid rahva käest ära!»

Ja Urponen, too võõras ja alles kaks päeva tagasi raielangile sattunud mees, näol väga kõrk ja iseteadlik ilme, jätkas veel oma juttu. Ning lähim naaber kuulas teda huviga, ka mõni teine pea kallutas end kuulama asjatundjat, mujalt tulnud meest. Tekkis isegi väike vaidlus, kuid Urponen kaitses end, sest ta oskas tõendusi esitada. See on noodavedu. Rahva rahad riigi kukrusse, sest mis oskab rahvas, rumal loomanaeris, rahaga peale hakata. Too sportlik aade on täiesti üleliigne.

---

[1] Soome k. veikkaus (kihlvedu) — peamiselt Lääne-Euroopas kasutatav eriline rahalise loosimise moodus, mis seisab rea eelseisvate jalgpallivõistluste tulemuste kirjalikus ennustamises vastavatel tasulistel kupongidel (nr. 1 tähendab esimese, nr. 2 — teise meeskonna võitu, rist viiki). Tõlk.

«Aga loosida siiski võib...»

Mis ta sellega mõtleb? Ta ei jätkanud kohe, põõnutas vaid naril ja puhus suitsu lae poole.

«Ka mina olen mõnikord loosikuponge täitnud...»

Ta pidas jälle väikese pausi ja tekitas sel kombel kuulajaskonnas osaval viisil põnevust. Voodinaaber tõmbas taskust piibu välja ja tegi suitsu, oodates samal ajal huviga jätkamist.

«Peab vaid oskust olema...»

Seda ta veel ütles, kuid muud midagi, — ta näis magavat. Naaber aga vahtis talle piipu süüdates pikalt otsa. Kes on see mees, Urponen? Võõras mees, kes päev tagasi metsatööle tulnud. Kes teab, kustkohast tulnud...? Talle tuli meelde, et ta oli näinud, kui too oli töödejuhatajalt kõigepealt avanssi võtnud, et osta saag ja kirves. Niisiis kaunikesti kehv mees... Naaber vajus oma narile samuti küljeli, imes piipu ja tema mõtted tegelesid Urpose äsjase jutuga. Peab olema oskust, nõnda, nõnda...

Barakilamp heitis lae alt kahvatut kuma ja sasised pead kummardusid ja tõusid, üle kõige aga kostis jutupomina muusika: kas paned siia ühe või kahe...?

«Ja kui mina juba kupongile numbreid kirjutan, saan ma täistabamuse...»

Naabri käsi, mis oli kõverdunud piipu suust võtma, peatus poolel teel ja ta pööras pead. See oli Urponen, kelle jutt sorises. Naaber kergitas end rinnukile.

«Miks sa siis alati loosimisest osa ei võta?» pudistas ta uskumatult öelda.

Kuid Urponen ei võtnud vaevaks vastata, ta muigas salapäraselt. See oli naabrile juba liig, — selles mehes võib peituda taevariigi tegija! Sest ta saab loosimisel alati täistabamuse, oi, saapakandjad! Niisugust imetegijat ei tohi minema lasta... Naaber hüppas kärmesti jalule ja läks üle põranda kupongitäitjate laua äärde, kust krahmas tühja kupongi ja tuli Urpose juurde tagasi.

«Säh,» ütles ta äreva häälega, «võta see, ära lase oma õnne minema ja saada palkidega sehkendamine põrgusse!»

Urponen uratas kõhuli lamades midagi ja näis hetke tugevasti mõtlevat. Viimaks ta pöördus ümber ja haaras ulatatud sulepea, hakates kärmesti kupongi täitma.

«Nii,» sõnas ta seda tehes armulik-sõbralikult, kuid samal ajal ka õpetavalt, «see ei ole teab mis imeasi. See siin on ikkagi üks... mitte aga kaks, nagu võõras võiks arvata... see on rist... see kaks, mitte üks... see siin aga üks... seda siin peavad kõik üheks, aga see on siiski rist... see on kaks... seda ei tea teised peale minu: see on rist: viik, jah... see kaks...»

Nõnda ta märkis numbreid ja riste ning jutt vulises nagu oja, ja naabrid ning mõned teised, kes olid kohale rutanud, olid niisugusest töö hõlpsusest, teadmisest ja asjatundmisest sügavalt vapustatud. See käib ju nagu loomisetöö!

Urponen märkis ära vaid ühe veeru, misjärel ta pistis kupongi taskusse, vajus narile ja hakkas suitsu tegema.

Mehed vaatasid üksteisele pikalt otsa ja siis Urpose nagu jumala peale.

«Aga miks sa siis alati loosimisest osa ei võta, kui sa niisugune kaval madu ja täistabamuse-mees oled?» küsis keegi kuiva suuga.

Urponen tossutas suitsu ja vahtis lakke.

«Mis sellest siis ikka,» lausus ta viimaks aeglaselt. «Ei huvita. Ja mis inimene liigse rahaga peale hakkab...? See ei tee õnnelikuks ei pead ega kõhtu...»

Ta naeratas jälle salapärasena ja mõistatuslikuna, üleolevana ja kättesaamatuna. Ta naeratas nagu eemalviibija. Siis tõmbas ta pikalt hinge, käänas end küljeli ja jäi magama.

Ööle järgnes hommik ja hommikule hämar päev, mis elas vaid mõned lühikesed tunnid. Aga juba sellegi aja jooksul jõudsid sajad oma aja äraelanud puulilled langeda emakese maa lumisele rinnale, kus metsatööliste usinad käed need laasisid ja tükeldasid palkideks ning propsideks. Ja metsa roheline kuld veeres jõekaldale...

Seal ääretus laanes rähkles ka Urponen, täistabamuse-mees, — mees, kes ei hooli rahast ega varandusest, rügas seal tööd koos kümnete teistega. Ei oleks niisugusel imeinimesel olnud sundi metsas rühmata: väike kriipseldus paberitükikesele ja mees oleks kas või iga nädal võinud miljonär olla, — siin oli nalja juba rohkem kui vaja! Kuid Urponen ei teinud sellest väljagi, ei naljast ega pilkekastest, ta vaatas ainult puid, laasis oksi ja muheles lõbusalt ning armulikult, üleolevana ja mõistatuslikuna. Ei, tema ei hooli rahast, — raha on kurjast, sellest ei saa õnnelikuks ei pea ega kõht. Teine asi on töö...

Barakirahvas vahtis teda kohkunult.

Tööpiirkonna kaupmees oli mees, kes tembeldas loosikupongid ära ja teatud ajal pandi need ka posti, — kõik teised peale Urpose oma, kes jättis kupongi enda kätte, sest ta ei hoolinud suurtest rahadest. Oma osavuse näitena hoidis ta kupongi siiski alles, nagu oli kuulda. Eks laupäeval näe...

Laupäev lähenes, õhuatmosfäär tõmbus pingule ja pinevile. Siis oligi juba oodatud õhtu käes ja loosimise tulemustest teatati baraki raadios. Vaigused ja suured pihud hoidsid jälle sulepead ja suled joonistasid selle järgi, kuidas neid öeldi, numbrikõverikke. Ja siin nad siis ongi: ühed, kahed ja ristid... Mingil kombel need olid nii läbini tuttavad ja äkki tundus, nagu oleks nende järjestus karvapealt sama mis enda poolt kirjapandud numbririda. Aga ei olnud sugugi, siin oli kõrvalekaldumine ja ka seal, seal tervelt kolm seeriat valesti... Muhklikud sõrmed kerkisid juustesse, — ikkagi ei trehvanud, tont võtaks! Läks siiski ligidale, aga kas see Kirbu-Tuomas õige ei riivanud? Ei saa mehest veel miljoni omanikku, aga eks katsume uuesti!

«Aga kus on Urponen, täistabamuse-mees?» leidis keegi tulemuste kontrollimise ajal mahti küsida.

Kuskil suusatamas, teati rääkida. Käib kehalisi võimeid arendamas, sest talle ei piisa puude langetamisest, vaid suusatab videvikus läbi maad ja mered, astub sisse naabrite juurde, käib posti ja piima toomas. Küllap ta tuleb omal ajal ja siis saab näha selle mehe «täistabamust».

Urponen saabuski viimaks, saabus lumisena ning palavusest õhetavana, ja paar piimapudelit pungitas tema taskuid.

«Näita nüüd oma täistabamus välja,» hüüdis keegi kohe, kui Urponen oli alles uksel.

Kuid Urposel ei olnud kiiret, rahulikult võttis ta saapad jalast

ja seadis siis need õrrele kuivama ja oli endiselt üleolev ja mõistatuslik, spordimees, kellele liigne raha on hirmus asi.

«Kas loosimise tulemused on siis juba välja kuulutatud?» küsis ta, samal ajal hõõrudes kaltsuga varbavahesid.

«Jah, anna aga siia!»

Urponen aga tegi suitsu, viskas enese narile küljeli ja lausus tüki aja pärast haigutades:

«Ah minu numbririda, — olin selle päris unustanud. Kupong on seal pluusitaskus...»

Ta pidas väikese pausi.

«Aga see on igatahes täistabamus ilma vaatamatagi.»

Keegi purskas õõnsalt naerma ja natukese aja pärast põrus kogu barakk. Kuid keegi välejalg oli juba Urpose pluusi kallal ja kupong toodi valgusesõõri, kuhu kogunesid kõik peale Urpose enda, kes suitsetas ja haigutas.

«Saatan!» karjuti hetke pärast lambi alt. «See on täistabamus!»

Valitses selline vaikus, et oli otse halb olla. Väljas paukus pakasepüss ja klaasruutudest kargas mööda taevane tähekirp... Jõllitati, kuid keegi ei rääkinud.

Viimaks purustas vaikuse Urponen ise:

«Muidugi...»

Ja silmapilgu pärast jätkas ta une piirimaadelt:

«Muidugi... Muidugi oli see täistabamus, kas keegi kahtles selles?»

Piip kukkus kolksatades ta lõdvast käest maha ja ta jäi magama. Üks ja teine ronis varsti selle järel oma narile ja katsus und kinni püüda, kuid see oli sel hetkel lootusetu...

Urponen, too võõras ja mujalt tulnud mees, oli pärast seda Napinas, niikaua kui ta seal elas, erakordselt kuulus isik. Ja nii mõnigi püüdis talle läheneda, et saada juhatust järgmiseks loosimiseks, kuid Urponen lõi käega ja lausus:

«Ei, siiski on parem, kui sa oled vaene, vaene ja vaba. Niimoodi on hea. Rikkus on kurjast.»

Mõne päeva pärast võttis ta lõpparve ja lahkus Napinast. «Suusatan,» viipas ta käega, «mõne penikoorma sellesse ilmakaarde. Keha saab liikuda. Ja kui nälg kallale tuleb, teen kusagil jälle mõned palgid ja propsid valmis, et süüa saada. Niisiis, poisid, nägemiseni!»

Kogu barakk saatis teda õue. Oli juba õhtuvidevik. Ta kohendas pauna õlal ja naeratas lõbusana, üleolevana ja üksikuna.

«Ah et kas veel võtan loosikuponge,» vastas ta esitatud küsimusele. «Võin mõnikord ka seda teha... Mõnikord kevadel, kui vaatepiirile ilmub kena tütarlaps või tuleb linnaminek. Linnas on mingi miljon või paar väike raha, — mõni tüdruk ja mina elame sellega mõned nädalad... Kuigi muidu raha on kurjast, on tühine ja armetu, pea ja kõhu orjastaja...»

Ta muheles üha laiemalt ja laskis siis suuskadel allamäge vuhiseda.

Urponen, too võõras ja alles äsja raielangile tulnud mees, spordimees, kes pidas raha liikumist enda käes, suusatas edasi. Oli kuupaiste ja libe suusarada.

Ta muheles...

Täistabamus, — see oli hoopiski lihtne: piimatoomiskohas, ühes

popsihütis mõne kilomeetri kaugusel raieosmikust, oli samuti olemas raadio, ja oma plaanide kohaselt oli ta loosimistulemuste teatamise ajal seal. Kumm ja sulg tegid ühe silmapilguga kupongile täistabamuse... Niisama lihtne see oli...

Kuid täistabamus on ikkagi täistabamus. Seda see oli ka nüüd olnud: inimene oli löödud ja kellegi Urpose nimi oli jälle siinkandiski tuntud, mehe nimi, kes tegi sporti ja arendas keha, suusatas ja tegi tööd, millal oli tuju, ega hoolinud suurtest rahadest, sest see on kõige kurja algus ja juur.

Kuskil võiks jälle loosikuponge täita, seal kaugemal...

Räägiti, nagu oleks Kitsi-Ville pühade ajal kodus käimas olnud...

Ja me võime hästi kujutleda, mis mehena teda nähti kuskilt sealt külaeitede vaatluspaigalt: kas see ei ole Kitsi-Ville, kes sealt tulla vehib...? Kitsi-Ville, metsaühingu härra ja metsafirma Ville... Ja isegi mingi kadeduseokas oli torganud meelekujutluses: temal pole häda midagi, ta ei ole sõjas käinud ja ometi on ta härrasmees ja ülemus, kes liigutab suuri rahasid. Ja samuti maalis mingisugune romantika peen pintsel oma nägemusi: seal läheb mees, kes alles äsja on näinud toomingat õitsemas ojakaldal ja kuldkoorelisi puid ujumas jõevõrendikes...

Ometi oli kõik see julm ülekohus Ville vastu. Ei õitsenud seal, kus Ville liikus ja oma ülesannetega tõelist Jakobi maadlust pidas, mingisugust romantika toomeoksa.

Elati sõjaaega selle paljude-paljude määrustega, ja Kitsi-Ville oli nagu mingi seersant meie metsades toimuvas kirvevõitluses, mille nimeks võiks panna: tihumeetrisõda. Ville oli selles sõjas võidelnud ebamäärase rea aastaid, mis olid tööd täis ja rinda rõhuvad, ning ta ei olnud iialgi näinud toomingat õitsemas. Või kes teab, võib-olla oli kunagi ka see aeg olnud, millal Villegi oli noorem ja luusis mööda mätlikku jõeäärt, okasroosi punane õis rinnas, ja näinud, et jõe vesi on üpris sinine. Kuid see aeg oli olnud ning läinud ja tookord ei olnud Ville veel ülemus ega midagi.

Aga praegu on Ville ülemus, Kitsi-Ville, — see on hea nimi, iseäranis raielangi kirjades. Ja see nimi tuli sellest, et Ville oli äärmiselt kokkuhoidlik.

Tal oli oma raielank seal kusagil. Need ja need metsad. Ümbruskond oli kõrvaline nurk. Peastaap asus talus, sest ainult mõningate metsaribade pärast ei olnud tasunud barakke ehitada. Ja et Ville oli peale selle veel kitsi...

Päevased võitlused Ville väeüksuses võisid toimuda järgmisel viisil:

On laupäevane päev, kuu lõpp, ja kell lööb kuus hommikul. Just täna tuleb teha ettekanded metsatöö käigu kohta kolmele erisugusele administratiivorganile — nimelt oli siin väeüksuses mehi kolmest kihelkonnast, — rahvahoolekande toimkonnalt tuleb paluda jahukontingendi suurendamist, peab esitama nädala- ja kuuraportid ja kuu arved metsaühingu piirkonnakontorile, tuleb maksta palka, jagada moona ja varustust ning käia korraks ka metsas palke üle lugemas ning peab jõudma ka puugaasiautole, sest — ja sellele mõeldes laseb ta kuuldavale ägeda vande — täna läheb ta puhkusele, läheb, sattugu kas või sõjakohtusse ja poo-

dagu üles. Eelmisest kodus puhkuselkäimisest oli juba terve kuu mööda veerenud.

Ta tõmbab püksid jalga ja tatsab siis sokkide väel elutuppa perenaise keedetud ersatskohvi jooma. Joomise ajal märkab ta kohkudes, et ukse all pingil istub juba Moisase Aatami Iita. Ville õlad päriselt võpatavad: kas juba hakkab peale, nii kole vara...?

«Ah siis töödejuhataja ei andnud poisile seda lisajahude palvekirja, kuigi lubas,» kädistab Iita. «Meie Aatami läheb kirikukülasse, oleks jahud ära toonud. Endistest pole enam haisugi järel.»

Ville rüüpsib midagi lausumata esimest tassitäit, Iita aga jätkab:

«Ja pükse ei antud poisile ka, kuigi oli lubatud, aga näe, veeti ninapidi; vanad on kõige kehvematel metsatükkidel puruks käristatud ja rebitud...»

«Pükse ei ole.» Ville on nina taldrikult üles tõstnud.

«Aga Ranna Iikkale oli olnud,» hüüatab Iita. «Kas see Iikka parem on...?»

«Ei ole olnud, ei ole ammust aega olnud,» toriseb Ville, paneb tassi lauale ja läheb tagatuppa. Iita tuleb järele.

«Kirjuta nüüd see jahublankett valmis!»

«Küll kirjutan, küll kirjutan, kui mahti saan!» Ka Ville hääles on juba teatud määral ägedust. Mis kurat selle vanamoori siia ajas? Kui oleks jõudnud metsa lipsata... Ah, eitedega peab sedagi päeva alustama...

Ometi kirjutab ta tolle jahupaberi valmis, laob sellele kõik küla mehed pärastikku, igaks juhuks viimse kui ühe püksikandja, — enamik neist on praegu metsatükkidel rahmeldamas, — sest kui ükski nimi jääks juhtumisi pabereist välja, tuleks sellest jälle suur number.

Viimaks ulatab ta valmis, metsaühingu pitsatiga ja oma allkirjaga varustatud paberi Aatami Iitale ja on juba raportitega õiendamas, kui tuppa tungib Ranna Tilta.

«Meie Jussi tuli ära tööriiete pärast, nojanoh,» ütles Tilta nagu tulistades juba uksel.

«Jussi ei saa riideid. Punkte ei jätku.»

«Ah punkte...? Vanamehetoi ei rääkinud punktidest midagi. Ah siis selle eest läheb ka punkte, nojanoh?»

«Läheb ikka. Läheb tuhat kolmsada kakskümmed punkti.»

«Issand halasta... nii palju! Kust see meie Jussi niipalju punkte välja võtab...?»

Kuid Kitsi-Villesse on läinud kiusaja vaim, ta ei hakka lähemalt selgitama tööriietuse punktisüsteemi olemust. Miks saadetakse eided asju ajama...

Aatami Iita on tulnud tagasi, tema selja tagant aga sirutab kaela keegi alaealine.

«Alles tee peal tuli meelde, et pidi olema pekki ja silku. On, nagu kuulda.»

«On. Pekki on. Ja silku on. On pekki ja silku. Kas Ranna perenaine ka võtab pekki ja silku? Kas poiss võtab samuti pekki, pekki ja silku? Tulge järele, tulge aga tulge!»

Ville hing hakkab ennast juba liigutama.

Ladu on talu aidas, pimedas ja halvas kohas. Peab olema latern, et midagi näha. Aatami perenaine hoiab laternat, kui Ville tükeldab ja kaalub, kusjuures ta on ülevoolavalt viisakas.

Aga kui ta tuppa tagasi läheb, nüüd juba joosta sörkides, on ruum vabadikurahvast pooleni täis. On metsatüki soovijaid, on palgilugejaid, on palgavõtjaid, on avansitahtjaid. Üks on liikumas õnnetusjuhtumi pärast, teine küsib rangiroomasid, kolmas särki, neljas hobuseraudu. Nende hulgas on ka üks pekitahtja ja teine mangub silke. Keegi tingib töötasu juurde...

Kitsi-Ville seisab keset põrandat, käed taskus, ja toriseb vahel mõne sõna sekka. Samal ajal vahib ta aknasse, mille taga valitseb alles hämarus: ta näeb maantee käänakul ühte vingugaasimasinat ja võpatab, — tundub, nagu ootaks see teda seal juba praegu...

Samas hakkab Ville hing end jälle liigutama ja tema suu jahvatab sõnu nagu veski ja käed vehivad nagu tiivad selle veski küljes.

«Töötasu ei saa tõsta, kallid külamehed, — kes nii napakat juttu ajas? Ei saa tõsta, ei ole luba tõsta. Trahvitakse, kui omapead tõstma lähed. Mida...? Rangiroomasid ei ole. Mineval nädalal üks paar oli, aga need läksid ära, juba kevadel oli lubatud. Särke ei ole. Jaa, jaa, eelmisel nädalal oli, vanad inglise sõdurisärgid, aga lõppesid juba otsa. On, hobuserauanaelu meil on! Mis, pükse...? Ei, pükse ei ole. Saapaid ka ei ole, aga varsti tuleb. Jaa, jaa, oli, oli, aga ega neid kõigile jätku, seda ütles ju Metsa-Kallegi raadios. Ei jätku kõigile, vaid ainult mõnele üksikule. Jaa, jaa, ka sina teed tööd, aga eks teised tee samuti. Tööriietus? — punkte ei jätkunud. Ah arvasin maha? Jumalatõsi, arvasin maha! Tasu...? Kolm marka ja kakskümmend viis penni pealekauba, kui hea töö teed. Ei, ei tõuse. Jaa, jaa, hakka aga otsast kinni, ega inimene ilma tööta elada saa. Jaa, ma näitan tüki kätte, kui ükskord siit metsa pääsen... Silku? On!»

Ja Ville jookseb õue, õuest aita ja kaalub silke ning tükeldab pekki. Tagasiteel komistab ta pinumaal ja silgud üritavad minema ujuda. Ville kraabib need käega pori seest üles ja räägib siis üksinda pika jutu maha ning puhub kohmetanud kätele. Samas sähvab ta teadvusse jälle too vingutossumasin...

Keskpäeva paiku kaalub ta alles silke, neid pikki ja libedaid mereelukaid ja vannub süngelt, sest need ei taha otsa lõppeda, — pääseks vähemalt ühest halvast asjast. Vahepeal saab ta siiski mahti raportid valmis visata. Veel, on ees ettekanded metsatöö seisu kohta, arved ja metsaskäimine. Kella kahe paiku tuletab perenaine jälle meelde hommikusööki, et see ootab, kui aga Ville aega saab.

Kuid Ville, Kitsi-Ville, metsaühingu härra ja metsaühingu Ville ei saa aega. Sest söömine ja ka joomine on halvad kõrvalharrastused tänapäeva kirvesõjas, tihumeetrilahingus. Mis...? Ma ütlesin kõrvalharrastused! Vabariigi sõjavõlad tuleb ära maksta, puumaterjaliga ära maksta, — puu päästab hädast! Seepärast ja just seetõttu ei saa keset tööaega olla mingit söömist!

Õhtuvideviku lähenedes hakkab Villele selguma, et metsaskäik võiks sel päeval siiski ära jääda. Ta teatab sellest toasistuvaile raietükivõtjaile ja palgilugejaile. Kella nelja paiku on viimased arvestused arvestatud ja viimased normilehed valmis kirjutatud. Seejärel süveneb ta arvetesse ja ettekannetesse ja on neid pärast kella viit lõpetamas, kui ta kuuleb läbi uste kellegi külaeide kriiskavat häält, mis pärib Ville ja silkude järele.

«Silku ei olegi!» karjub Ville oma toast. Eided jäävad vaiksemaks, hakkavad sosistama.

«Ei ole silku, lõppesid otsa,» hüüab ta teistkordselt. «Aga tuleb, tuleb neid küll, — neid kuradi volaskeid,» lisab ta tasasema häälega.

Tõsi oli, et neid jätkuks aidas asuvatest tünnidest veel mitmelegi kalahimulisele, aga kui siit veel korra sinna kala järele minna, siis võib lõplikult jätta jumalaga tolle puutossuautoga.

Kuue paiku on Ville viimaks ometi teeristil ja alles vingukärusse ronides märkab ta, et oli ikkagi jäänud söömata. Ei saanud mahti, nagu perenaine ütles.

Niisiis kõneldi, nagu oleks Kitsi-Ville pühade ajal kodus käimas olnud. Ja võime hästi kujutleda, missuguse elukana ta liikus külamooride nägemishorisondil: seal see Ville läheb, metsaühingu Ville ja Kitsi-Ville, — sel mehel ei ole lugu ei homsest ega tänasest päevast, ta levitab Snellmanni pilte[1] ega ole sõjas käinud...

Ja tõtt-öelda Villel ei olnudki muret ei homse ega tänase päeva pärast. Ta oli rindejoone varjatumal poolel ja käratas peaaegu hüsteeriliselt silkude peale, neile vanakuradi volaskeile, mida eit kodulauas ta ette lükkas.

Kuu aja jooksul oli koduhurtsiku juurde kogunenud ühte ja teist, mis nõudis mehekätt. Ka siit kodu-«langilt» tuli teha oma ettekanded rahvahoolekandele ja muudele komiteedele. Vanamoorile tuli anda juhendeid majapidamise kohta. Peab ka kambriukse ära parandama. Ta oli parajasti selle kallal nokitsemas, kui telefon plärisema hakkas. See oli muidugi jaoskonnaülem. «Ma arvasin, et saan su kodunt kätte, seepärast helistasin. Need Myyryläise puud...»

Ta parandas parandamist vajava ukse ja rautas seejärel hobuse ära, kusjuures vanem poeg tuld näitas. Siis käis kuuvalgel ka kartulikuhja vaatamas, et kas kodurahvas on märganud selle korralikult kinni katta. Ka sõnnik tahaks välja rookida, kuulis ta nimetatavat. Kuid poole öö ajal oli ta siiski juba puhkamas, oli prantsatanud, nõnda nagu ta oli, kambrisse sängi ja alustanud kõlavat norskamist.

«Aga, Ville,» siuksus elukaaslase mahe hääl ta kõrval, ja nõnda pidi Ville end hetkeks veel kokku võtma. Varsti rändas ta ometi neil alalistel metsaradadel; õlad nõksatasid, suu posistas segaseid sõnu.

«Jaa, jaa, pekki on... Tasu või...? Kolm marka ja kakskümmend viis penni pealekauba...»

Naine hüppas voodist välja, pani küünla põlema ja jäi kahvatult vahtima voodikaaslast, kes ikka veel ümises:

«Elagu, silgud on kõik otsas...!»

[1] Vt. märkust lk. 34.

ÄRI ELATAB

Juhtus kord siin üllatuste maal, et lusikast, sellest plekist või alumiiniumisegust söömatööriistast, mille väärtus oli kõikunud ainult mõne marga piirides, tehti ropsupealt sajamargane riistapuu. Ja selle põhjus peitus siin: rahvas oli sõjaseisukorras, lusikavabrikud lömitasid külmadena ja nii hulgikaupmeeste kui ka jällemüüjate laod olid lusikatest tühjad.

See juhtus Kivitasku jaamas, mis asetses raudteede sõlmpunktis ja kust vabariigi rongid veeresid idasse ja läände, lõunasse ja põhja. Maa peal oli sõda ja inimestel ei olnud hea meel. Reisijatel, kes liikusid nii omis kui ka sõja asjus, oli kombeks Kivitasku jaamas rongilt maha tulla ja süüa. Sõjas tuleb nimelt nälg kätte ja see haigus üllatab ka rahulikes asjus liikujat.

Nõnda siis näljased inimesed sõid ja seda tehes kasutasid nad teatavaid tööriistu, nagu seda muuseas on lusikas. Söökla personal oligi juba aastaid, päris söökla asutamisest peale, oma kundedele andnud supitaldrikuga kaasa lusika, — iseenesestki mõista, see kuulus asja juurde ja seda nõudis ka hea komme. Kördilabidas igatahes pidi olema, rumal oleks olnud siin tsiviliseeritud maal rüüpsida otse taldriku servalt.

Kuid siis, sõja lõpujärgu ajal, tehti rabav tähelepanek: mingil salapärasel viisil lusikad kadusid. Kui ettekandjatüdruk toidunõusid pesemiseks kokku korjas, ei olnud kahetsemisväärselt paljude taldrikute kõrval või taldrikutes endas lusikat üldse. Ei olnud lakutud ega lakkumata lusikat. See oli isevärki lugu.

Lusikad aina vähenesid. Rongid kilasid Kivitasku jaamas, tulid ja läksid, ja tundus tõenäolisena, et rongidega reisis kaasa ka lusikas või paar, mis alles silmapilk tagasi oli kuulunud Kivitasku jaamasöökla inventari hulka. Söökla personal oli kõvasti põrutatud ja blond juhatajaproua kutsus kokku nõupidamise, kuhu kuulus peale söökla oma personali ka jaamaülem, telegrafist ja vanem pöörmeseadja. Sel nõupidamisel konstateeriti kõigepealt, et lusikate arv on kahtlustäratavalt vähenenud. Teiseks nenditi, et on vaja rutulist täiendust. — «Kustkohast?» kostis ühe nöpsninaga ettekandja hele hääl, «kauplustes pole juba ammust aega lusikaid saada.» Pika kaalumise järel otsustati täienduse muretsemine jätta jaamaülema toatüdruku hooleks, kellel oli suhteid ühe lõunapoolse suurärіga. Kolmandaks konstateeriti, et lusikad kadusid koos rongidega. Kõige järele otsustades... Kas hajameelsusest? — ilmaaegne mõte, sest miks põrgu pärast pidi sihuke hajameelsus äkitselt hakkama inimesi vaevama ja just seoses lusikatega...? Neljandaks ja viimaseks otsustati, et tuleb võtta tarvitusele kiireiseloomulised abinõud. Isegi see, et asi jäetaks sõjaväepolitsei hooleks, ei olnud kõigi arvates piisav.

«Sada marka või lusikas!»

Sõnad olid pärit jaamaülema suust ja ta põrutas oma suure ja karvase rusikaga vastu lauda. Juba hakkas koitma teistelgi... Sada marka või lusikas, see on, kuramuse pihta, peenike mõte. Noh, võtku sajalise eest lusikas, saagu lusikavaevas külaline, mis tahab, võtku rohkemgi, niipalju kui kukkur kannab. Ebaõige igatahes on aga, kui sööklast laenatakse lusikaid nii-ütelda otse nina alt. See ei ole õigustus, et maa peal ei ole rahu ega inimestel heameelt ega kauplustes lusikaid, — tehku puulusikaid! Ei ole õige lubada küsimata laenata teise omandit, isegi jaamasöökla omandit mitte, neid lusikaid nimelt. Vargusele ei ole vabandust. Nüüd oli aga lusikakogujatele vastuabinõu: sada marka või lusikas!

Ja nõnda rongid tulid ja läksid, ja kodanikud astusid Kivitasku jaamas rongilt maha ning sõid.

«Hernesupp kümme marka ja lusikas sada marka,» sädistas kahjurõõmsalt too väike nöpsnina.

Inimesed ja kodanikud, nood närvilised ja näljased sõda pidavad olendid, pööritasid silmi. Keegi üritas vihastada: s a d a marka lusika eest, mõne minuti eest, et saada supp õnnelikult hammaste taha — see supp, mis niikuinii ja ka möödaminnes öeldult lõhnab nagu sõnnik! See on ju uskumatu, ennekuulmatu ja häbematu! Jultumus! Suurem osa siiski muigas ja loovutas õilsameelselt lusika pandiks sajalise. Ja seda tehes tundsid nad end jällegi olevat praeguse olukorra, sõja tundmatud märtrid. Nõnda tundis end ennekõike tsiviilisik ja see kõditas mingil kombel tema alpust. On siis seegi elamus nüüd nähtud ja kogetud — vahetatud sajaline lusika vastu. Sellest kõlbaks kuskil jutustada...

Ja rongid kilasid ning tulid kolisedes jaama idast ja läänest, põhjast ja lõunast. Ometigi ei reisinud rongides enam ühtegi lusikat, vähemalt Kivitasku jaamasöökla lusikat mitte. Sest ei leidunud tobu, kes lusikarämpsu eest oleks maksnud sada marka. Nõnda saabus jaamasöökla regioonidesse jälle kord ja seadus.

Siis ühel heal päeval pudenes Kivitasku jaamas maha Vile-Ville.

Ta sõitis põhja poolt. Ja Vilel oli seesama tuttav viltune väljanägemine nagu enne sõdasidki, — mis seda poissi siis pidi esile tõstma. Paberossikoni lõkendas habemetüüka seest nagu ennevanasti Toppila sadamas, ja püksid lotendasid ning kuuehõlmad lehvisid nisama hoolimatult nagu tookord hea meele ajajärgul. Kuna rinnataskust vahtisid välja uuejärgud, siidpaberisse mähitud tukilehed, pükste tagataskust piilus aga pisukese viinapudeli uudishimulik, niiske puukorgiga suletud pikk kael...

Aga ometi jättis too põhjakaarest tulnud rongilt mahasadanud mees praegu üllatavalt selgepiirilise mulje. Ta toetus jaama lehekioski najale ja jälgis maailma näinud mehe hoolimatul huvitundval ilmel inimeste naljakat sagimist enda ümber: sõdurit ja eraisikut, juhatajat ja harilikku inimest, härrasmeest ja narri, kõigil seesama ühine tähtsus ja sõja mask näol, igaühel rutt, rutt isamaa näguripäevade pärast, ja enamusel nälg, — sõjaseisukorras olemine teeb inimese näljaseks...

«Anna õige tuld, naabrimees!»

Keegi sõjamees oli Vile ette seisma jäänud, süütamata pabe-

ross hambus. Vile takseeris teda peast jalatallani ja võttis alles siis vaevaks tikutoosi taskust välja tuhnida, kui ta sõjamehe niigi määrdunud mundrikuuel lappi tähele pani. Kui Vile püüdis tuld tõmmata, ruttas sõjamees appi.

«Sul on ju käpp katki, naabrimees. Olid sõjas?»

«Sõjas, küllap neh,» pomises Vile.

«Kus rindel?»

«Aunuse.»

«Kild kopsas?»

«Ei, lõhkekuul ainult natuke napsas...»

Vile liikus edasi. Tühi kuuekäis lipendas jaama saginas ja uudishimuliku pisiviinapudeli kael upitas ennast tagataskust aina kõrgemale. Keegi mõnusa näoga sõjaväepolitseinik pöördus ümber ja jäi talle järele vaatama, ning too äsjane tuld palunud sõdurpoiss sai ta kätte jaama trepil.

«Ära veel mine, naabrimees! Mina vahetan siin rongi ja pool tundi on aega, tule kärakat viskama.»

Kärakas saatis imesid toime, ja hetke pärast istus Vile jaamasöööklas üsna pidulikus meeleolus ja ootas oma rongi. Too hiljutine lapitud mundriga sõjamees oli läinud oma teed ja viinud kaasa tagataskust piiluja, ka tukilöömise lehed olid end viiekümnelise vastu vahetanud. Aga või siis veel häda on, kui sõiduluba käib Tampereni välja. Vile vilistas.

Alles hiljaaegu sõjaväelaatsaretis lamades oli ta olnud õigegi mõrus meeleolus, sest tema poolt isamaa altarile toodud ohver tundus talle liiga julmana. Ka sõda ei oska olla erapooletu. Ja too ühiskond on selge mädapaise... Sest kui ta seda ei oleks, siis ei oleks ka sõda. Kurat võtku, see on lihtsa mehe lihtne, ent selge loogika. Igatahes: sõda on nüüd tema seisukohalt sõditud, laskmisetöö Vilel enam ei lähe, oli öeldud ja löödud sõidutempel Tampereni. Ta oli vaba ja võis mõelda mis süda kutsub ja üle sellegi...

Kuid praegu Vile ei tundnud kibedust. Ta vilistas ja jälgis maailmas käinud ja elu näinud mehe hoolimatul ilmel inimeste edasitagasi sekeldamist enda ümber. Jälle jõudis kohale rong, tema rong. Näljased inimesed tormasid sööklasse ja tõuklesid omavahel. Vile vahtis neid ükskõikselt ja pani oma plotski põlema. Kas siingi ei olnud üks ja sama sõda? Siin võideldi, rabati toidu ja elamisvõimaluse eest. Siingi sõditakse, seegi koht on üks rindelõikudest, kus nutikam või kangem saab kähku võidu, nagu see seal, — näe, kus sel vanamehel on alles küünarnukid!

Vahtides näljaseid, tuli Vilelegi nälg kallale ja ta võitles endale leti ääres koha välja ning tellis täisportsjoni hernesuppi.

«Kümme marka ja sada marka lusikas, olge lahke!»

Vile ajas silmad suureks. Ei temal ole sadat marka, on ainult viiekümnene. Kas see läheb? Ei lähe! Aga ärge suppi siiski ära viige, võin selle ilma lusikatagi endale sisse kallata!

Ta sõi supi taldrikuservalt rüüpsides ära ja oli südamepõhjani põrutatud. Sajane lusika eest, püha jumal! Siinsamas andiski keegi laenatud lusika tagasi ja sai sada marka. Oleks temalgi lusikas...!

Suured aated ja mõtted kargavad pähe enamasti nagu välgusähvatus. Kahetsemisväärne on ainult see, et need valgusevälgatused langevad osaks vaid mõnedele väljavalitutele. Vile teadis,

et tema on üks neist harvadest ja valitutest, ja on seda alati olnud. Ta ei saanud midagi teha niisugusele sünnipärasele võimele, et mõte peas tiirleb... Nõnda laskis ta nüüdki, vastupidi oma varasematele kavatsustele, Tampere rongil oma teed minna ja vehkis astuda juba sama suvepäeva punetaval õhtul mitme penikoorma kaugusel Kivitasku külast.

Maantee tema ees oli nagu sõmerane kalev, millel ei ole algust ega otsa; kuid meel julge ja kerge, vehkis Vile käia, ja higi pärlendas tema kõrrelisel näol, higi pärlendas, tühi kuuevarrukas lehvis ning lusikad kõlksusid rõõmsalt igal sammul tema taskus.

Vile nimelt ostis lusikaid kokku, ja tema ärireis näis kõige järgi otsustades õnnestuvat ootamatult hästi. Tal oli lusikaid mõlemas püksitaskus, kuuetaskutes ja tagataskuski, ühtekokku sadakonna lusika ümber. Ja ta oli saanud lusikad võileiva hinnaga, oli ostnud uusi, samuti aga ka vanu, marga või poole, isegi kahekümne viie penni eest tükk.

«Mis imet te säärase lusikavirnaga peale hakkate?» oli talt keegi saunamutt pärinud.

«Ostan sõjaväele,» oli Vile teadmatut inimest valgustanud ning vastutulelikult jätkanud: «Seal sõjaväljal, kulla perenaine, seal sõjaväljal läheb mehi ja läheb lusikaid. Ja lusikavabrikud ei tööta, tuleb kokku osta. Sõjameestel peab vähemalt lusikas olema omast käest võtta, — kas perenaine ei leia sedasama?»

«Õige küll. Lusikas peab neil olema...»

Vile juba oskab juttu ajada. Ja kes oleks raatsinud jätta talle mõne lusika müümata, vähemalt neist, kel see oli võimalik. Niisugusele käe otsast ära sõdinud mehele, vaesekesele, kes pidas end üleval lusikate ostmisega sõjaväele, võis anda mõne lusika ilmagi.

Ettevaatliku mehena oli Vile oma ostuteekonna viinud jaama ümbruskonna tandrilt, kus võidi olla teadlikud jaamasöökla lusikateloost ja kus sellesuunalised sisseostud oleksid äratanud teatud kahtlusi, hädaohutu vahemaa taha. Kuid siin rahulikus külakolkas ei osatud kahtlustada midagi, kaubatehing käis imekähku ja ilma eelarvamusteta. Vile vilistas. Sada marka ja lusikas. Sadakond lusikat, sada, selle järele paar ümmargust nulli, ja kas see ei teegi välja kümmet tuhandet marka...! Vile pea hakkas ringi käima. Temast võib mõne silmapilguga saada jõukas mees, lihtsalt kapitalist! Ja siis veel see sotsiaalne probleem: ta võib lõpetada lusikakriisi nii mõneski kohas.

Nõnda sammus Vile, meel kerge, maantee sõmerasel kangal, higi pärlendas tema kõrrelisel näol ja lusikad kõlisesid rõõmsasti. Kuid jõudnud vastu hommikupoolset ööd Kivitasku jaama, jäi ta nõutult kõrvalesta sügama: mõte vahetada sada lusikat söögilaua taga ilma pikemata rahaks, tundus kaunis riskantsena. Ega siis keegi saa ometi olla nii suur söömamees...? Jäi üle vaid üks võimalus: tal on vaja osavakäelist abilist, teine õnnestumise tingimus peitub selles, et lusikate vahetamine sajalisteks peab toimuma kiiresti, kõige parem paari päevaga. Selle aja jooksul jõutakse vaevalt kõrdilabidate äkilise juurdesiginemise konstateerimisele, sest ühel ja samal ajal on üks osa neist letil, teine söökla saalis ja kolmas osa köögis laudadel. On tõsi, et lusikate juurdetulemisest saja tüki võrra saadakse lühikese ajaga märku, küllap nähtavasti õigegi pea, kuid see oli asjaolu, mille pärast Vile muret ei tundnud. Pigem oli tál paha meel selle üle, et abilisi kasutades tuleb osa

kasust võõrastele jagada, kuid sellest ei olnud pääsu. Vile hakkas abimeeste järele ringi vaatama.

Heasoovliku ettemääratud saatuse poolt juhituna pudeneski hommikuselt rongilt jaamas maha keegi Kakkola tuttav, Lehikoise Leevi, pikk ja imelikult ettepoole kõveras mees, kes oli vist isegi tiisikusehaige, sest ta köhis ühtesoodu, oli köhinud Kakkolas ja köhis ka praegu, ja temast ei olnud hoolinud sõdagi. Vile pilgutas talle silma ja hakkas käimla poole minema. Leevi läks talle järele ja rögistas.

«Ei ole halb,» ütles mees arupidavalt, kui ta plaanist kuulda oli saanud, ajas seejärel oma väikese pea pika ja kõhna keha otsas viltu ning jäi mõtlema:

«Aga paar semu oleks veel vaja,» jätkas ta hetke pärast, ja jäi jälle asja kõvasti kaaluma, kaalus ja köhis. Selgus, et tal on järgmise lõuna poolt tuleva rongiga saabumas paar tuttavat, Paks-Hilda ja Apulinen. Apulinen koos Hildaga on sõitmas põhja poole, toob sahariini. «Tirime nad rongilt maha!»

Nõnda sündiski. Kui Apulise ja Paksu-Hilda rong vilistas, pärale jõudis ja seisma jäi, ronis Leevi rongile ja tõi need uued ärikompanjonid maha. Juba rongis oli ta neile algava operatsiooni selgeks teinud, nii et jaamaplatvormile astudes seisid nad täielikult oma ülesannete kõrgusel. Vile surus rahvamurrus osa lusikaid nende taskusse, misjärel kiirustati sööklasaali sööma nagu teisedki nälga tundvad reisijad.

Oli tunglemist, trügiti ja tõugeldi, võideldi ruumi ja söögi pärast.

«Kümme marka, kakskümmend marka, aga sada marka lusikas, olge lahke!»

Moepärast tellisid kompanjonid taldrikutäied suppi ilma lusikata ja läksid laua äärde sööma. Siin tõmbasid nad salamahti peidukohtadest lusikad ja läksid tagasi leti juures trügivate inimeste hulka, looklesid, keerlesid ja väänlesid, ostsid uued supid ilma lusikata, vahetasid kohta ja vahetasid esinemisviisi ja vahetasid lusikad rahaks, krabisevateks paberrahadeks, sajalisteks, nagu see oli ette nähtud ja kindlaks määratud . . .

Paks-Hilda, Apulinen ja Leevi olid jätkanud reisi. Apulise ja Leeviga oli Vile ärilepingu kohaselt kasud võrdselt jaotanud, Paks-Hilda oli aga kadunud koos kassaga. Ja kuigi Vile oli ostnud pudeli ja oli jälle rahulolev mees, ei saanud ta sellegipärast jätta kirumata inimeste ebaausust. Kaotus oli üldise kasusummaga võrreldes siiski kaunis tühine. Viiskümmend kõlksuvat lusikat oli vahetanud omanikku. Ja nõnda tuli too Hildaga juhtunud lugu lugeda vaid mõõdukaks kahjusaamiseks. Äriajamises, igasuguses äritegevuses on olemas kahjusaamisi. Ning provisioone, oli Apulinen öelnud. Paks-Hilda oli tähendanud mõõdukat kahjusaamist, Apulinen ja Leevi provisiooni.

Vile istus jaamasöökla nurgalauas, lonksas salamahti pudelist, vedas plotskit ning luges ainsa järelejäänud käega taskutes oma kilisevat kaubatagavara üle. Veel üle viiekümne lusika, üle viie tuhande marga! Tasub igatahes oodata öörongе ja alles pärast seda kaduda.

Peale Vile istus sööklaruumis viis-kuus muudki öörongide ootajat. Leti ääres kolistas too väike nöpsnina lusikatega (Vilel ei olnud aimu, et ettekandja *luges* lusikaid. Samuti ei aimanud Vile, et neid loeti ka köögis. Ta ei teadnud arvata ega aimata, et köögiruumis valitses erakordne segadus ja et isegi sõjaväepolitsei oli seal. Kui Vile oleks teadnud . . .)

Vile istus ja suitsetas. Ikka ja jälle rabas teda inimeste juhmus: sada marka või lusikas. Eesleid leidub, inimestest eesleid, ja kuna niisuguseid eesleid leidub, jätkub ka sõda. Inimene on oma iseloomult juhm. Ja juhmide ühiskond on mäda. Igatahes, mõtles Vile, kui ta uue lonksu oli võtnud ja oma kustunud plotski põlema pannud, igatahes tema peab siin juhmide riigis uuesti oma koha leidma. Teda oli saadetud ju elamisvõimalust otsima, ja nüüd oli see siis leitud ja ilma pikemate sekeldusteta, otse juhtumise kombel: temast saab kaubandustegelane, ühe sõnaga — ärimees! Kes on töötegemisega siin maal rikkaks saanud? Ei, äri on see, mis elatab ja hoiab mehe veepinnal. Ärimehel peab olema vaid hea tähelepanu, tal peab olema küllalt lai silmaring ja eelkõige — peanupp peab alati lõikama . . . Ja ikka veel kõditas Vilet see, mida ta äsja oli siin Leevi suu kaudu kuulnud: «Sa oled geenius, Vile, geenius, kurat sind võtku!»

Ja Vile vaatas lahkelt naeratades sõjaväekonstaablit, kes turris ja jõllitavana möödus tema lauast. Tuli tahtmine teda, naabrimeest, kelle näo sõda nõnda tõsiseks oli võtnud, kutsuda isegi kärakat võtma. Olgu pealegi . . . Jaa, see Leevi oskab ütelda, kuigi köhib kõvasti. Aga igal juhul: elamise ja olemise võimalus siin juhmide mädas ühiskonnas on leitud. Ennekõike ärimeheks — äri elatab! Loomulikult ja iseenesestmõistetavalt tuleb ärilistes plaanides ette näha nii mõõduandvaid konjunktuure, müügihonorare, provisioone ja ajutisi kahjusaamisi . . .

. . . kui ka pankrotte ja konkursse, karjatas keegi tema teadvuses, kui too äsjane sõjaväekonstaabel, turris ja jõllitav asjamees, väljast sisse tulles otse tema nurgalaua poole tüüris. Vile tõusis sõnakuulelikult ja vedas näole iroonilise grimassi, kui politseinik tema taskutest pudeli ja lusikad, sadakond lusikat, välja tõmbas.

Varsti pärast seda oli kuulda vilet ja rong tuli põhja poolt, pikk rong nagu madu.

PAAVALI JA TAEVA AATU

Kujutleti, et Paavali ja Taeva Aatu kohtumine seljandikurajal võis olla kaunis tähelepandav sündmus. Räägiti ja kurdeti selle üle pikalt-laialt, et juhtumit mõni targaaruline nägemas ei olnud. See vähene, mida tollest ajaloolisest kohtumisest üldse teati, oli saadud kuulda Taeva Aatult. Aatu aga oma lõugu liialt ei lõksutanud, pobises ainult midagi ja pugistas iseäralikult lõikava häälega naerda: ... pupupuhpuh-ööh ...

Mõlemad olid ühed neist maa madalamatest, kaastunnet vajavatest asukatest — olid peast täiesti nõdrad. Vahe oli ainult elueas: Paavali oli juba üsna vana mees, Taeva Aatu hakkas käima alles teist aastakümmet.

Paavali oli terve eluaeg metsamaadel ringi rännanud. Lapsepõlv ja noorus olid raisatud kogukonnahoolealusena laanemaade eri taludes, aastast aastasse ja talust talusse, kuni inimkond tsiviliseerus ja ehitas vaestemajad. Ühest niisugusest sai ka Paavalile kodu. Aga et ta oli säärane vaikne ja tagasihoidlik unimüts, kellest teistele hädaohtu polnud karta, ja et tal olid alles kebjad jalad ning põlev himu «päästmisreiside» vastu ja et ta kõigele lisaks oli hirmus söömamees, siis lasti tal minna kuhu tahab, — seal söö või ole söömata. Ja nõnda tegi Paavali mööda laanemaade jalgradu või kaldateid oma põlist ringkäiku, suvest suvesse ja talvest talvesse, ikka mööda sedasama tuttavat rada, näol õnnis, taevalik leebus ja seljas ühed ja samad igivanad riideräbalad. Nagu vari libises ta põlismetsa hämaratel jalgradadel, poetas sealt end taredesse, istus vaikselt ukseäluse pingi otsale, kohmitses seal midagi ja naeratas endale habemesse. Õhtu tulekul leitigi ta sealt hämaruses istumas.

«Ehk peaksid nüüd natuke jutlust,» ergutati külalist.

Kuid oli tavaline, et Paavali esimest nõuannet ei võtnud kuuldavakski, vaid lösutas edasi istuda, niheles omaette ja luges poollel häälel oma sõrmi.

«Ehk jutlustaksid nüüd, Paulus!»

Viimaks hakkas Paavalile siiski juba elu sisse tulema ja tema väikesed, kavalad silmad välgatasid ahnelt põõsataoliste kulmupuhmaste alt.

«Kas sul siis tubakat on?» küsis ta peene, kiunuva häälega.

Tubakat leidus. Jutlusemehe kõrvale pingile toodi terve pusar «Jymy» tubakat, pusar tubakat ja ajaleht.

«Eks keera siis vilka.»

Paavali krahmas kähku tubaka enda kätte ja keeras endale plotski, mis oli nagu mingi võimas lõõmatoru, ja hakkas seda siis ahnete sõõmudega tõmbama.

«Jutlusta nüüd, Paulus, said ju tubakat.»

Ja nõnda tõusis Paavali püsti, köhatas ja, võtnud pläru suust, hakkas kirikisanda jutlusetooni jäljendades kilava hiirehäälega jutlust ütlema:

«Nõnda olid kuningas ja Aman tulnud Estri juurde joodule, Estri juurde joodule... Laulge issandale kiitust, sest tema on üliväga kõrge, hobused ja mehed tema paiskab merde, hobused ja mehed tema paiskab merde...»

Sellega jutlus lõppeski, pikem see ei olnud. Ja pikemat jutlust ei oodatudki, sest Paavali jutluste pikkus oli üldiselt tuntud. Kust Paavali oli õppinud — või kes õpetanud — need mõned pühakirja sõnad, üksikud laused siit-sealt, kes seda teab.

Jutluse järel võttis Paavali kähku istet, ja ta istus ning istus, istus pika ja pimeda õhtu midagi rääkimata ja oma sõrmi lugedes, kuni halastav perenaine kamandas ta supijäänuseid sööma. Ja kui Paavali söönud oli, lausus jälle keegi meestest:

«Laulaksid nüüd, Paulus, õige missat, said, näe, isegi süüa.»

«Kas sul aga tubakat on...?»

Oli, tubakat leidus. Tubakakott ja ajaleht ilmusid uuesti Paavali kõrvale pingile. Paavali tegi äsjasest veel suurema vilka, tõmbas mõne õige tugeva sõõmu, ronis siis püsti pingile ja alustas oma kuulsat liturgialaulu:

> Nartsud õrrel kõlkusid ja rippusid,
> vatsad need muudkui paisusid,
> narilt tõusis kuradi vänge hais...

Selle laulu oli Paavali õppinud metsatööliste barakkides, kus ta samuti aeg-ajalt külas käis. Oma missa lõpetanud, astus Paavali «kantslilt» maha ja jätkas vaikides suitsetamist. Seejärel oli varsti aeg magama minna. Pererahvas puges põhku, kes kuhugi, ja Paavali jäeti pingile kössitama ja sõrmi lugema. Endisest ajast teati, et küllap ta juba endale küljealuse leiab. Nõnda viskaski Paavali enese varsti ukse juurde põrandale, sirutas sinna end pikali, pani käsivarre peaaluseks ja jäi imelikult kõveras lamama nagu koer lumes.

Hommikul aga vantsis Paavali oma teeradu juba enne, kui pererahvas oli ärganud. Kadus nagu varas öösi, oleks mõni võõras võinud ütelda. Kuid see oli ebaõige arvamus, sest Paavali oli niisugusteks sulitöödeks liiga püha mees. Teda teati ainult korra olevat langenud. See oli juhtunud kümmekond aastat tagasi Takkula talus, mille elutuppa ta oli juhtunud, kui pererahvas oli kaugel niidul heinal. Toas oli olnud lõikamislaud täis omakasvatatud tubakat, mistõttu kiusatus oli muutunud üle jõu käivaks, sest Paavaligi oli vaid inimene. Ta oli puistanud endal tasku tubakat täis, krahmanud laualt ajalehe ja kadunud laante sügavusse. Seejärel viibis ta nädalapäevad kuskil soosaarel ja tõmbas suitsu. Näljast ja tubakamürgist poolsurnuna oli ta sealt leidnud keegi karjaotsija ning lohistanud ta lähemasse talusse, ja ainult sel kombel oli Paavalile hing sisse jäänud. Kes teab, kas oli see talle õpetuseks, kuid sestsaadik ei olnud Paavali igatahes teise omandust puudutanud. Selles oldi kindel ja tarbetu oli hommikul järele uurida, kas midagi on kadunud, kui Paavali oli öösi jalga lasknud. Vaim oli teda kutsunud...

Seal sinetava seljandiku hämaratel radadel vehkis ta käia, väike ja ettepoole kumaras, habe ja riidenärud tuules lipendamas ning

pikad takused juuksed õlgadele vajunud. Paavali oli päästeteekonnal... Kuskil ronis ta kännu otsa ja hakkas missat pidama. Kuid kõige meelsamini jäi ta peatuma mõnele laiuvale soosaarele, süngete habemike kuuskede keskele, kuhu päike heitis oma kuldse kiilu, naeratas seal korraks ja heitis siis karusamblamättale pikali. Siin põõnutas ta tundide kaupa, kuulatas rästa juttu ja jälgis pilvede ujumist taevasinas. Siin oli mõnus olla, soe ja rahulik, ja Paavalil ei olnud kiiret... Aga kui kõht rohkem korisema hakkas, otsis ta üles mõne ojakalda, kiskus taskupõhjast õngevärgid ja meelitas musta vee sügavusest välja forelli või paar, mille ta mõnikord ära praadis, enamasti aga toorena suhu ahmis. Räägiti, et ka konnad ja ussid kuulusid Paavali menüüsse. Kes neist asjadest teab, seal ääretutel seljandikel ta vaid luusis, seal sõi ja oli söömata... Kõige järele otsustades oli Paavalil hea olla. Ja ei teadnud see mees ei muredest ega perekonnahoolest, ei sõdadest ega poliitikast. Ainult metsaseljandikke ta tundis, ja tähti ning taevast ja kõnnumaa pehmeid radu, mille kohal okaskatustes tuul kenasti sahises. Kuid aeg-ajalt ilmus ta laaneteedelt popsi- või talutaresse, istus seal oma nägemustele naeratades ja luges sõrmi.

«Ehk ütleksid nüüd jutlust, Paulus.»

«Kas sul siis tubakat on...?»

Tubakas, just tubakas oli Paavali ainuke nõrk koht ja tähendas talle maapealset kirge.

Taeva Aatu oli saanud oma nime koduhurtsiku järele, sest seda hüüti Taevaks.

Taeva Aatu — laanemaade teine hull, nagu öeldi, ei olnud sugugi nii hull, kui mõni oleks võinud arvata. Vastupidi, tema suust võis mõnikord kukkuda päris arukaid sõnu ja ideid, mis panid kuulaja järele mõtlema... Kuid rääkis ta hoopis vähe, tuiutas vaid istuda, sageli tundide kaupa, ja vahtis lahtise suuga teisi kõnelejaid. Ilmselt ta kuulas ja jättis meelde. Ja mõnikord veeres ta kurgust loomalik, imelikult läbilõikav naerupursatus: pupupuhpuh-ööh... Seejärel võttis kätte ja läks...

Ka Aatu, algaja hull, alles teist aastakümmet alustav suure peaga ja kõhn poisikiitsakas, kes vahtis inetult kõõrdi, hulkus avarates metsapadrikutes ringi. Taeva popsitare, Aatu kodu, oli aastaid tagasi maha põlenud ja kogu pesakond, lesk ema kaasa arvatud, oli jäänud laanetuulte kätte nagu rabakanade parv. Tuleb arvata, et nõdrameelsuse-eod võis Aatu saada oma verre juba pärivuse teel, sest Taeva elanikud olid kõik natuke iseäralikud ja inimestepelglikud nagu metsloomad. Aatu hulkus niisiis laanemaadel vabalt ringi, sest siin-seal leidus tal seljataguseks toeks ka sugulasi, kelle juures rändaja mees sai mõnikord öömaja ja isegi midagi suhupistmiseks. Seal laantes Aatu hulkus ja lonkis, mängis kuskil käbidega ja hoidis päeva või paar talu karja, kuni teda jälle mujale tõmbas. Ka parvetustöödel nähti teda vahel kümnike jooksupoisina ümber silkamas, ja seal teenis ta sageli üsna kena penni. Nii et see Aatu just väga hull ei olnudki.

Kuid lühikesest elueast ja väikesest kasvust hoolimata oli ka Aatu ahne tubaka järele. Kuid Aatul oli igatahes vahetevahel raha, mille eest osta.

Võis siis olla kenake sündmus, kui need kaks armutut suitsumeest, Paavali ja Taeva Aatu, metsateerajal teineteisega kokku

said. On vaid kahju, et keegi targem selle peale ei juhtunud. Niisiis tuleb seda kujutleda:

Taeva Aatu hiilib põlismetsa radadetunneleist mädasoo veerele, millest viib üle ligane roigassild. On sügissuve kaunis õhtu, tuul sahiseb mõnusalt männipuude okaskatustes ja soolt levib taimede kanget lõhna. Aatu viskab end männikuservale pikali, kuhu päike puulatvade vahelt oma valgusekiilu heidab. Siin ta pikutab kõhuli maas ja jälgib sipelgate otsatut kiirustamist rohumetsas, laseb vahetevahel inimkäelgi neid reisimisetööl abistada või ajab eri radadel agaralt askeldavad loomakesed omavahel kisklema, mis Aatule kangesti nalja teeb. Siis kajab sealt puude vilust eriskummalist mörinat ja valjusid naerupursatusi.

Kuid äkitselt hüppab Aatu jalule, ronib kõrge kännu otsa istuma, õngitseb taskust välja tubaka ja paberi ning hakkab vilkat keerama. Samas jäävad ta silmad peatuma roigassillale, kus komberdab keegi tulija. Viimane on jõudmas nõmmepõndakule, kaltsus ja lühike habemenäss, inimene, — jah muidugi, see on Paavali. Ei olegi teineteisega pikka aega kokku saanud. Siin ta nüüd koperdab, liginedes aeglaselt ja ettevaatlikult, asetades paljaid jalataldu libedal roigassillal, mille mõlemal pool varitseb põhjatu, mudane laukasilm, osavalt teineteise ette.

Tähtsalt keerab Aatu vilkat. Ja mida lähemale jõuab paljasjalgne Paavali, seda mornimaks ja ülbemaks muutub ilme Aatu kasimata näol. Ta teeb, nagu ei paneks Paavalit tähelegi, isegi siis mitte, kui too on koperdanud roigaspuudelt Aatu kännu manu. Aatu keerab vilkat... Paavali istub sõna lausumata Aatu jalgade juurde, tõmbab jalad enda alla ja jääb himukalt, keeleots suust tilpnemas, jälgima Taeva Aatu vilka sündimist.

Aatu saab lõpuks suitsu valmis, viskab selle hambusse ja lööb vahvalt tuld. Aeglaselt, aeglaselt ja osavasti paneb ta siis oma pinutaguse-pläru põlema, puhub välja esimese pika mahvi ja jääb mõttessevajunult jälgima suitsurõngaste hõljumist Püha Pauluse pea kohal. Kaua, väga kaua tõmbab too suure peaga ja peenikese kaelaga suitsumees oma vilkajunni ega märkagi, et keegi võõras on saabunud...

Kuid siis jääb Aatu mõtlema, et Paavali on praegu nagu mingi karjakrants, kes metsast välja on tilbanud joosta, siia inimese jalge juurde ennast kerra tõmmanud ja ootab, keel ripakil, maiuspalu. Kui see mõte Aatu peas küpseks saab, purskab ta prääksuvalt naerma. Ta naerab pikalt, nii et vesi silmis. Siis vaatab ta kännu otsast alla Paavali peale.

«Kas sa, Paulus, pläru ei taha teha?»

Paavali nägu otse võpatub: kas ta kuulis õigesti? Suitsu saamine võib siiski olla võimalik... Ta teeb sõrmedega paluva väriseva liigutuse ja lõhkenud huultelt pudeneb ebaselge kähin:

«Anna...!»

Paavali näoilmes ja seisakus on Aatu meelest midagi niivõrd kentsakat, et see ajab teda jälle naeru kõkerdama, ja ta naerab endisest veel kauem.

«Ei anna ühti,» ütleb ta naeru vahel õrritavalt. Seepeale hakkab Aatu jälle tossutama ja vajub omadesse mõtetesse.

«Anna!» susiseb hääl maast kännu juurelt.

«Kõigepealt pea jutlust,» lausub Aatu ülalt kännu otsast veidi solvava häälega.

Paavalile ei ole vaja uut ergutust, kärmelt on ta püsti ja alustab jutlust:

«Kuningas ja Aman olid tulnud Estri juurde joodule... Anna nüüd!»

«Ega ei anna,» kihistab Taeva Aatu. «Sa pead ka missat laulma!»

Paavali alustab oma jobutust.

«Ei, ei, ei!» kisab Aatu, kes nüüd on kiusamisvaimu hoopis täis. «Siin ei tasu sul laulda. Roni sinna männi otsa, täitsa latva. Laula seal, kui sul himu tubaka järele käib!»

Juhmilt jääb Paavali vaatama puud, mida Aatu oli näidanud. See on metsikult kõrge puu, Paavali peab pea imelikult selga ajama, et latva näha... Ta näib kõhklevat, sest ta pole varem puu otsas käinud, veel vähem siis seal missat laulnud. Kuid suitsuhimu vaevab, ja äkki läheb ta puu juurde, kiikab veel korraks kahtlevalt selle latva ja hakkab siis vaevaliselt ja harjumatult mööda tüve üles ronima, hoides tüve ümbert kinni ja otsides käte ning jalgadega okstest tuge. Vaevaline on vanale ja hädisele mehele see asi, enda lohistamine sentimeeter sentimeetrilt ülespoole, ikka ülespoole. Ta lõõtsutab ja köhib, higi nõrgub mööda selga alla, kuid tubakahimu rebib teda aina ülespoole, pilvedele lähemale... Taeva Aatu on karanud kännu otsas püsti ja rõkkab naerda, nii et kas või kõht katki.

Viimaks ometi on Paavali ladvas ja hakkab väriseva, käheda häälega missat laulma:

Na-nartsud ri-rippusid,
oksa peal kõ-kõlkusid,
vatsad need muudkui paisusid...

«Ai-aitab!» karjub Taeva Aatu Paavali katkevat häält järele ahvides. «Tule, Paulus, puu otsast maha!»

Kui siis Paavali all on, hingetu ja riideräbalad veel närakamad kui enne, sirutab ta kohe käe välja ja susiseb kuivade huulte vahelt paluvalt:

«Anna, anna nüüd...!»

«Ega ikka ei anna,» uriseb Taeva Aatu veelgi hapuma näoga. Ja ta väikesed silmad välguvad õelalt, kui ta ümber vahib, et mis kuradi tükki sihukesele hullule veel välja mõtelda.

Tema silmad sihivad soo poole, morni, põhjatu mudamülka poole, mis äraandlike, mustade silmadega põrnitseb taevalaotust.

«Pläru saad siis, kui lähed veel neist laugastest üle, kõnnid nagu Jeesus, — sa oledki ju peaaegu Jeesus, oled vähemalt püha Paulus... Ei, ei, mitte mööda roikaid, vaid siit otse, näe, seal soo taga paistva suure puu poole.»

Paavali heidab pilgu soole. See pole suuremat midagi, tüki halvem oli olnud männi latva ronimine...

Ta läheb komberdades soolagendiku kaldale ja astub hõljuvale laugassoole. Õieti ei olegi see veel soo, vaid endise järve pealispind, jääkülm ja mäda süldimass, mis pinnale oli kasvatanud juba õhukese korra sammalt ja taimevarsi, kuid mille all luuras põhjatu, must soomudane vesi. Alles tükk maad lauka pinnal edasi jõudnud, saab Paavali aru, missugusesse põrgupaika ta on oma jala tõstnud. Kuid on juba hilja tagasi pöörduda, siit peab kuhugi

välja pääsema. Nagu nägematu käsi veab teda laukasilm sügavusse: kui ta astub, vajub ta põlvist saadik sisse, kui läheb hüpates, vajub veel hullemini. Hirmuga Paavali laseb kükakile ja saab kohe tagumikuni märjaks. Mis siis veel on neis mülgaste mustades silmades, kui juba samblane pealispind niimoodi järele annab...? Aga kuivale siit tuleb jõuda, ja üle laugaste, muidu ei saa tubakat.

Paavali tõmbab oma vanad, vabisevad koivad pingule ja püüab mehe kombel ühelt mättalt teisele hüpata, kuid juba ta platsatabki lauka keskele kõhuli, ja kui ta meeleheitel olles katsub ennast üles ajada, märkab ta end olevat nabast saadik mülkas nagu tõrres. Ning mingi nägematu käsi veab teda jalapöidapidi ikka ja ikka allapoole, punni vastu kuidas tahes, ja järgmisel silmapilgul on ta mudamülkas juba õlgadest saadik. Lööbeliste huulte vahelt rebib end valla kähe, hirmunud karjatus. Ta rabeleb kuidas jõuab, kuid keegi tõmbab teda jalapöidadest aina sügavamale; tõrre muda on lõuani, juba suus...

Tuul mühab kuskil männimetsa okasseintes ja laukasoo kohal taevas vuhiseb kurgede kolmnurk.

Taeva Aatu, kes on kännu otsas püsti seistes naeru kädistanud, näeb kätt, mis on sirutatud taeva poole nagu hüüumärk. Siis kaob seegi. Aatu hõõrub oma silmi: kuhu siis Paulus on kadunud...? Alles silmapilk tagasi ta siin rabeles ja rähkles, aga kus ta siis nüüd on...? Paulust pole kusagil näha... Ka vastaskaldale pole ta jõudnud, sest seal teda näha ei ole. Samas Aatu peas välgatas: ta on seal laukas, va koperdis...!

Aatu veereb kännult maha ja tormab mingit kuiva puuronti kätte kahmates roigasteele. Aga ei Paavalit ole ka sealt lattsilla poolt vaadates näha. Siit seletab silm siiski jälgi, aga seal edasi need lõpevad... Sealt põrnitseb vastu ainult must, mossis mülkasilm ja selle pinnale tõuseb mingi mull... Aatu torkab rondi laukasse. Pole midagi tunda, ront vajub nagu põhjatusse kaevu... Kas siis Paulus sinna kadus...?

Samas välgatab Aatu peas uuesti: sinna ta on vajunud, va köhmits! Ja Aatu peas toimub midagi rohkematki, seal välgatab koletu hirm ja õudus; ta viskab puurondi minema ja pistab siis sörkides mööda roigasteed jooksma, ise seejuures naeruga segatud nuttu möirates.

Taeva Aatul tuli pool penikoormat mööda seljandikurada maha sörkida, enne kui inimesehinge kohtas: Takkula rahvas oli oma kaugheinamaal niitmas.

Lõõtsutades ja jooksmisest üleni higine, jõudis hull Aatu sinna. «Kas karu jookseb sulle järele?» küsiti naerdes poisilt, kes vilksas selja taha vaadata, nagu oleks ta viimsegi mõistusekübeme kaotanud. Ei, karu ei ole järel olnud, kuuldi poissi kogelevat, kui ta oli rahunenud. Mitte karu ei olnud Aatut taga ajanud, vaid Paulus oli koperdanud laukasse ja sinna ka jäänud...

Kes teda uskus, niisugust tobukest. Oli ta ju ka varem katsunud ette luisata. Naerdi näkku sellele napakale, kes alatasa pidi midagi leiutama, ja naispere käsutas ta moonakoti äärde sööma. Eks säärasel maratonijooksjal pea toiduraas hinge all olema.

Aga korraga tuli kellelegi meelde, et ta oli kaugelt näinud, nagu oleks keegi Paavali moodi mees hommikupoolikul üle heinamaade sinna mülgassoo poole kõmpinud. Paulus, lompjalg, see ikka vist oli, kes muu. Kas see poiss viimaks siiski tõtt rääkis...? Keegi

saadeti lõunatunni ajal laugaste juurde vaatama, pooleldi nii naljapärast. Kuid seal ei olnud midagi näha, isegi mitte jälgi lauka samblapinnal, millest poiss oli jahmerdanud. Ja kes siis nüüd laukasse...? Ka Paulus mitte. Tähendab, jälle oli see juhmard püüdnud puru silma puistata. Ja kahtlused tugevnesid seeläbi, et Taeva Aatu oli heinaliste tule juurest kadunud sõna lausumata ja varga kombel. Tea kas hakkas häbi, sihuke valevorst...?

Taeva Aatu jutujoba oli inimestel siiski meeles, kui Paulust ei nähtud-kuuldud oma ringreisilt tagasi saabuvat. Kulus suvi ja tuli sügis, kuid laanesülest väljuv jalgrada oli tühi ja süngelt tõsine — silm ei seletanud seal tulemast tuttavat kummaras kuju, Paulust. Jõudis kätte talv ja taevas laotas maapinnale lumevaiba. Polnud näha Paulust ega värskel lumeuidakal ka tema jälgi. Paulus oli ja jäi kadunuks. Lamas ta ehk ometi laugassoos...?

Taeva Aatu aga ei pillanud juhtumist sõnagi, ta oli oma suu sulgenud, ja veel kõvasti. Too segane seletamine Takkula heinamaal oli siiski olemas... Ja nõnda fantaseeriti sellest juhtumist lugusid, üks lugu teisest imelikum, ja ühte neist on ülalpool kirjeldatud. Ja aegamööda hakati tõsiselt uskuma, et Paavali on laukas otsa saanud, ja seda laugast harjusid möödakäijad vaatama veidi võõristades ning hirmusegaste tunnetega, eriti videvikus ja pimedas. Sealt kuuldus ohkimist ja puhkimist, susinat ja vusinat, nii et külmavärinad jooksid mööda selga alla. Kas ehk Paulus seal ei ohkinud...? Mõni aeg hiljem saigi laugas nime: Pauluse haud.

Kuid Taeva Aatu, kes oli nüüd laanemaade ainukene hull, hulkus edasi metsade okaskatuste all, jäi kuskil seisma, lesis sipelgate ruttamist jälgides kõhuli maas, pugistas naerda ja keeras vahepeal pläru.

JUHTUM LAANES

Õhtu hämardudes olid nad jõudnud üle Petäismaa künkliku maastiku ja, leidnud veekogu, valmistasid parajasti ööbimispaika ette, kui juhtus õnnetus.

Rahikainen, kes oli kaugemal palumännikus varikatuse jaoks oksi korjamas, kuulis äkitselt langeva puu raginat, ja kohe pärast seda lõikus õhtuvaikusse hüüe, hirmunud, õudust täis karjatus, ning see oli kostnud nagu just sellest suunast, kuhu Lehikoinen oli jäänud lõkketuleks vajalikku mändi maha raiuma. Rahikainen viskas oma kandami sülest ja jäi kuulatama. Enam ei olnud siiski midagi kuulda, hääletu vaikus ümbritses teda igast küljest. Imelik, ta oli ju selgesti kuulnud, nagu oleks puu langenud suure raginaga ja inimene hüüatanud justkui surmahädas... Kas oli ikka...? hakkas Rahikaise teadvuses taguma, — jäi puu alla või...? Lehikoinen oli jäänud sooveerele suurt pedajat langetama, ja tema, Rahikainen, oli pakkunud talle veel oma abi, aga Lehikoinen oli vastanud, et raiub säärase lille üksindagi maha.

Rahikainen hakkas laagripaiga poole jooksma. Siin juba olidki seljakotid ja samas Lehikoise poolt esimese tööna mahavõetud harjapuu varikatuse jaoks... ja seal soo serval pidi olema too lõkkepuu, põline mänd, mida aga vastu tumenevat taevast ei olnud enam näha, või oli see juba maha langenud... Rahikainen jõudis soo veerele ja võpatas samas: pedajas oligi maas — see oli kukkunud palumänniku poole ja oli langedes purustanud hulga noort metsa. Lehikoist polnud näha. Rahikainen hüüdis teda nimepidi, esiteks peaaegu sosistades ja nagu kõige halvemat kartes, varsti aga juba karjudes. Vastust ei kostnud.

Ta hakkas ettevaatlikult roomama piki mahalangenud puu okslikku tüve, murdes samas oksi enda eest ja hüüdes vahel Lehikoise nime. Ja ta oli alles tüve keskpaigas, kui ta kobav käsi puutus millegi pehme ja sooja vastu, — selleks olid Lehikoise pea ja kael... Mees oli tüve all, puu poolt lömastatud, oigav, lõõtsutav, surmale määratud.

«Kuidas sa siis nõnda...?»

Kuuldus vaid vilistavat hingamist. Rahikainen tõmbas värisevate kätega tuld ja leegi süttides eraldas ta mahamurdunud puu all Lehikoise lõuendina valge näo ja sügaval põlevad, hirmuga täidetud silmad. Punane verenire valgus suunurgast lumele.

Võttis natuke aega, enne kui Rahikainen taipas tegutseda. Ta jooksis palusse, kus oli olnud oksarisu murdmas, võttis kirve ja lõi kuusevõserikust endale kangi. Siis ruttas ta joostes õnnetuspaigale ja hakkas kangiga töötama.

Viimaks ometi hakkas valgenema. Öö oli olnud pikk ja pime nagu oktoobris harilikult ikka, kui taevas on võidunult pilves.

Rahikainen virgus tukastusest, kui lõkke kahest teineteise peale asetatud palgist tehtud tule pealmine puu oli ära põlenud ja alla prantsatas, paisates sädemeid valgenevasse öösse. Rahikainen kergitas end okstel ja lükkas tukid lõkkesse. Samas kummardus ta Lehikoise poole, et näha, kas too ikka veel magab. Magas, või õigemini oli edasi meelemärkuseta poolunes.

Rahikainen toppis piibu täis ja pani selle tuletukiga põlema. Ta silmad olid verekarva ja väsinud, ta oli öö jooksul maganud vaevalt silmatäie. Lehikoinen oli oianud ja soninud kogu öö ja olnud peaaegu iga silmapilk siit elust lahkumas. Küll oli see olnud öö...

Piipu tõmmates tuletas Rahikainen meelde kõike, mis õhtul oli juhtunud. Kõik see pidigi sündima, minema nii, otse käigu pealt ja aimamata... Sõdagi ei olnud kunagi sel kombel pigistanud, kuigi oli mõnikord lähedalt riivanud. Neli aastat sõjas ja ainult kriimustused, aga kohe, kui astutakse rahu teeradadele, visatakse koivad taeva poole. Kõik see pidigi juhtuma. Ja just siin kõige sügavamas põlismetsas, kus abi on kaugel. Kuigi teisest küljest pole Lehikoisele enam arste ega arstimeid vaja, ta on valmis mees, sisikond ja rinna piirkond puha sodi. Saanud Lehikoise sealt puu alt välja, oli ta kohe näinud, et mees on kadunud. Tule oli ta siiski silmapilgu jooksul üles teinud, kandnud surija selle paistele, toppinud oma särgi haigutavatesse ja verdvoolavaisse, peaaegu rusikasuurustesse aukudesse, mida männioksad olid mehe kehasse puurinud, ja püüdnud ka muidu teha kõik, mis ta oskas. Oli ta ju ühel hetkel mõtelnud minna lähemasse külasse, kuhu siit oli peaaegu paar penikoormat, abigi otsima, kuid saanud siis aru, et see on lootusetu ja asjatu. Ja seda oli ka Lehikoinen ise arvanud, kui ta vahepeal meelemärkusele oli tulnud.

Rahikainen imes piibust pika sõõmu ja jäi siis uuesti meelde tuletama eilset ja sellele eelnenud päevi. Nad olid juba pika nädala maha käinud ja tööd otsinud, puhanud nii mõnedeski heinaküünides või maantee kõrval keskpäevase päikese paistel. Ei olnud erilist kiiret... Kuigi riigis oli juba mitu nädalat olnud rahu, oli inimühiskonnas seal tagala kandis valitsenud korralagedus ja imestamisväärne kaos. Oli jäänud mulje, nagu ei oleks seal keegi õieti teadnud, kust ja kuidamoodi peab kõike otsast alustama. Tööd oleks mõnes kohas võinud saada, aga mingi seletamatu sund oli vedanud neid üha edasi. Ja tööst polnud veel suurt tähtsustki, sest armeest saadud lõpparvest oli alles mõni münt taskus. Nad olid tallanud sügiseste porilompidega kaetud radu ja teesid, söönud teeraja kõrvalt marju ja maganud küünides lõhnavas heinas. Siis, kui nad jõudsid idapiiri lähedal asuvasse külasse, olid kõige hullemad lombid juba kuivanud, saabunud kerge külm ja sadanud maha mõne tolli paksune lumekord. Siit olid nad otsustanud minna otse üle laaneseljandike Suurvaarale, kus teati olevat saadaval harilikust meelepärasem tööots. Ja praegu just oldi sinna kõmpimas, kui see pidi juhtuma...

Rahikainen pööras pilgu Lehikoise poole, kes jälle oigas. Siis tõusis ta üles, tõi katelokiga lombist vett ja asetas tulele. Samal ajal jätkas ta hiljutiste, viimaste päevade rännuradade jälgimist. Ta meenutas äsjast sõja lõppemist ja nende vabanemist armeeaskeldustest. Kuskil seal piiriäärses külas oli neile pistetud sõiduload pihku ja öeldud: mooramaamees võib minna. Mingil põhjusel olid

nad nagu kergelt pettunud. Kuhu mooramees läheb? Nad olid tundnud, justkui kannataksid nad väikest ebaõiglust nagu palju aastaid teeninud talusulane, kes sõnalausumata tänavale tõugatakse. Kas see on tasu kõige eest, isegi mitte mõnd tänusõna? Ja niipalju aastaid kui oldi seda sõjatalu teenitud, nurisemata ja usinalt... See oli ebaõiglane kohtlemine. Oleks kas või järgmine talu või töökoht kätte näidatud.

Aga kui nad pärast errupääsemist oli oma teed läinud, olid nad peagi aru saanud, et riigi peremehel võis sel momendil olla muud tegemist kui hoolitseda endiste sulaspoiste eest, kes pealegi on alles õige noored ja kel on olemas paar terveid käsi. Kõigil ei ole neidki. See oli neile selgeks saanud seal aleviku suminas, kui oli tühjendatud pudel ja paar pisikest peale selle. Nõndaks jah, kõigil ei ole neidki... Mis siis ikka, küll siin kurjal kombel mõranenud ja uuesti ülesehitaval maamugulal palka, talusid või töökohti leidub.

Tema pilk pöördus jälle Lehikoise poole, kes lamas teisel pool tulelõket ja soigus nüüd ühtejärge. Too Lehikoinen, temagi oli olnud seal, kus nikkel vilistab. Ta ei mäleta täpselt kohta ega aegagi, millal ja kus too oli ilmunud sinna tema kõrvale. Kuskilt ta vaid ilmus, sealt sõja hämarusest, täiendusena, kui endine rühmakaaslane kanderaamil minema viidi. Vaikne mees oli too Lehikoinen algusest peale. Vaikne, aga muidu iga toll meest, temast tükk maad vanem, peaaegu nagu isa, kuid sellest hoolimata olid nad olnud nagu vennaksed, keda surma vaatepildid olid liitnud veresidemetega.

Kui ta jälle Lehikoise poole vilksas vaadata, märkas ta viimase olevat ärkvel ja meelemõistuse juures.

«Kas valutab tugevasti?»

Lehikoinen ei vastanud kohe, ja järsku mõistis Rahikainen, et ta naeratab.

«Mina mõtlen siin praegu,» sosistas ta siis pikkamööda ja vaevaliselt, «et kõik see pidigi juhtuma... nüüd, rahu patrullkäigul... Eks, seda ei juhtunud ju isegi seal Pistojoel, kuigi vahel näis olevat kehvasti... janu on...»

Rahikainen kummardus tema poole ja andis kateloki kaanest juua. Siis tegi ta ettevaatlikult pluusinööbid lahti ja uuris rinnapealset, kuhu ta õhtul oli püüdnud panna kasetohtu ja sidemeid. Haigutavatest haavadest, mis olid rusikasuurused, valgus ikka veel verd. Rahikaisel käisid külmavärinad üle — tema arvates oli imelik, et mees veel elab. Aga kui ta kergitas pead, oli Lehikoinen jälle meelemärkuseta.

Rahikainen oli ometi suigatanud, kuigi ta oli katsunud kõigest jõust võidelda une vastu. Ta ei olnud ju tahtnud magada praegu, kus seltsimees võitleb surmaga ja kellel iga silmapilk võib olla viimne.

Kui ta võpatades virgus, märkas ta päikese olevat tõusnud. Sealt sootaguse mäekünka puudeladvust ta juba säras ja maalis oma punaste värvidega okaskatuseid ja kuivakametsa halle tüvesid. Oli vaikne ja kerge pakane. Lumekristallid sätendasid puude okstel ja sootaimede vartel ning kaugelt kuuldus tetrede kudrutamist, — oli ütlematult ilus ja kirgas hommik.

Lehikoinen, kes elas alles, oli ärkvel ja teadvuse juures, mär-

kas seda kohe. Kuid Rahikaist ja tema kerget liigutust ei paistnud ta üldse tähele panevat. Kuidagi oli saanud ta end keerata peaaegu küljeli, nii et ta nägi otse sood ja päikese tõusu. Midagi mahedat ja soojatundelist oli valgunud ta näole, ta peaaegu nagu naeratas. Ja alles seejärel, kui Rahikainen oli paar korda köhatanud, pööras ta oma nägu, millel püsis endiselt too hiljutine ilme.

«Kas näed...?» ütles ta nõrga häälega, mis oli vaevalt sosinast kuuldavam. «Kas näed?»

Rahikainen ei taibanud kohe tema mõtet, kuid pöördunud vaatama Lehikoise poolt silmadega osutatud suunas, taipas ta silmapilk. Samas lõikas nagu noaga ta südames ja ta ei saanud enam istuda, vaid tõusis üles ja keeras kiiresti pea ära.

«Mis sa nüüd...!» katsus ta kogelda.

«Seda ma ainult ootasin,» sosistas Lehikoinen. «Seda... sest öösi oli pime... et näeksin veel kord päikese tõusu... vaata... kas ei ole ilus!»

Rahikainen ei saanud rääkida, ta neelatas midagi, mis oli kurku tõusnud. Ja siis, kuna ta muud ei osanud teha, läks ta kateloki juurde, täitis kaane veega ja ulatas selle Lehikoisele.

«Tahad juua?»

«Anna natuke... tänan.»

Ta oli hetke vait ja hingas lõõtsutades.

«Varsti olen ma läinud, Kalle.»

Rahikainen tegi käega tõrjuva liigutuse ja pühkis siis silmi.

«Ootasin su ärkamist... kuule, võta sealt kuue voodri vahelt... sealt hõlma seest, tasku alt... rebi lahti... nii... seal kimbus on mõned tuhanded... olen siiski natuke kokku hoidnud... isegi sõjas... kaardiraha... kuule...»

Ta pidi jälle hetke puhkama, sest rääkimine näis nõudvat äärmist pingutust.

«Ema... olen tahtnud sulle temast rääkida... elab alles... seal kodukihelkonnas ja tal on väike hütt... ei ole vileteistkümnel aastal seal käinud... ta ennem alati rääkis, tal on ka lehm, et tema kõige suuremaks unistuseks oleks see koppel lehmale karjamaaks... mõni hektar seal hüti kõrval... see on kogu aja müüa olnud... olen selle unustanud... mitte raha pärast... niisugune väike summa... mul on seda kohinal mõne ööga läinud... kui sinnapoole kunagi satud... astu ema hurtsikusse sisse... anna talle see raha... osta talle ära see... koppel...»

Siin pidi ta lõpetama, sest verd hakkas jälle isegi suust voolama. Rahikainen pühkis selle ära ja andis siis surijale vett. Mingil põhjusel ei saanud temagi sõna suust välja, kurgus oleks nagu tropp ees olnud, ja silmad läksid kogu aeg uduseks.

Päike tõusis üha kõrgemale, kuni kogu laaneseljandik sädeles tema kiirtes. Üks teder oli lennanud lähedusse, kus ta tsuhhitas ja laskis sihku, kaugemal aga kudrutas terve parv, seal mängis nagu taevaorel.

Lehikoinen oli pikka aega vait, ta näis magavat. Aga järsku läksid ta silmad pilukile ja ta püüdis pingutatud näoga naeratada.

«Siin paned mu maamulda... kas või sellesse liivakünkasse seal... kirikumaad mul tarvis pole... ja kodukandi kirikumaa on kaugel... siin on hea olla... siin... on saanud ollagi... kogu eluaja... ütle kui oskad... mõni sõna... mu puhkepaigal...»

Rahikainen ei pidanud enam vastu, vaid läks sookaldale, kus ta seisis kaua aega ja pühkis kareda käeseljaga silmi. Ja kui ta mõne aja pärast sealt tagasi tuli, oli Lehikoinen end jälle pööranud soo ja päikese poole ning vaatas sinna naeratava näoga ja silmadega, mis ei näinud enam...

Rahikainen toibus alles siis ja asus tegutsema, kui päev oli juba lõunas. Sinna lähedalasuvale kingule, millest kadunu oli rääkinud, kaevas ta puust voolitud labidaga sõbrale haua. Ega siin palju kaevamist olnudki vaja, — liiv oli pehme ja sedasama kohta oli rebanegi kord uurinud pesategemise eesmärgil, nii et Rahikaisel ei olnud muud tarvis kui seda pisut süvendada ja laiendada ning haud oligi valmis. Siis laskis ta Lehikoise surnukeha sinna alla ja jäi tükiks ajaks kadunule maapõue järele vaatama. Seal nüüd puhkab Lehikoinen, vana sõjaseltsimees, kellest sõjasurm ei olnud hoolinud, kes aga oma kulunud sõjaväevormikuues ja «dessantsaabastes» nüüd hauas lamab. Tasa, ettevaatlikult varises liiv kadunu jalgadele, rinnale ja näole, kuni maa peitis kõik.

Kui hauaküngas oli valmis, tõi Rahikainen soost männivibaliku ja tegi sellest risti. Ristile lõikus ta kadunu nimetähed ning kuupäeva ja pani risti hauale. Siis seisis ta tükk aega midagi tegemata, kuni pani oma paindumatud sõrmed risti ja sosistas:

«Mullast oled sina võetud...»

Ta katsus issameietki lugeda, niipalju kui ta seda mäletas, kuid selle lõppu ei saanud ta jätta omalt poolt lisamata: «... ja anna Lehikoisele igavene rahu...»

Siis pöördus ta ümber, võttis nii oma kui ka Lehikoise seljakoti õlale ja hakkas astuma läänepoolsete paikade suunas.

SISUKORD

«‹LOOMINGU› RAAMATUKOGUS» 1958. A. ILMUNUD:

Nr. 1. **KOHTUMINE PÄIKESEGA.** Nõukogude novelle. Vene keelest tõlkinud L. Remmelgas ja K. Sipjagina.
Nr. 2. **A. H. Tammsaare. ELAVAD NUKUD.** Novelle.
Nr. 3. **Leonhard Frank. KARL JA ANNA. MICHAELI TAGASITULEK.** Saksa keelest tõlkinud N. Andresen.
Nr. 4. **Egon Rannet. KADUNUD POEG.** Näidend kolmes vaatuses.
Nr. 5/6. **Graham Greene. VAIKNE AMEERIKLANE.** Inglise keelest tõlkinud E. Roks.
Nr. 7. **Svetoslav Minkov. ÕLGVELTVEEBEL.** Tõlkinud V. Tomberg.
Nr. 8. **Aleksei Tolstoi. SIUG.** Vene keelest tõlkinud D. Vaarandi.
Nr. 9. **Martin Andersen Nexö. TÜHJADE KOHTADE REISIJAD.** Taani keelest tõlkinud H. Sepamaa.
Nr. 10. **Ilja Ilf** ja **Jevgeni Petrov. KOLUMBUS KINNITAB OTSAD.** Vene keelest tõlkinud O. Jõgi.
Nr. 11. **Heikki Lounaja. TEMA MAJESTEET.** Soome keelest tõlkinud H. Lepik.

ILMUMAS:

Nr. 12. **MAAMEES NAERAB.** Valik satiirilisi ja humoristlikke palu 1870—80-ndate aastate eesti ajakirjandusest. Koostanud J. Peegel.

Toimetaja O. Samma
Toimetuse aadress: Tallinn, Kohtu t. 3, tel. 445-83.

Trükkimisele antud 9. IV 1958. Trükiarv 20 000. Paber 84×108, 1/16.
Trükipoognaid 2. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 3,28.
Arvutuspoognaid 4,38. MB-03110. Tellimise nr. 958.
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40.

Hind 1 rubla

На эстонском языке

БИБЛИОТЕКА «ЛООМИНГ» № 11 (35)
ХЕЙККИ ЛОУНАЯ: Его Величество.
Рассказы.